Вѣчната приказка

Повесть

ГЕОРГИ ТОМАЛЕВСКИ

БИБЛИОТЕКА СЪВРЕМЕННИ РОМАНИ 34

ГЕОРГИ ТОМАЛЕВСКИ

Вѣчната приказка

Повесть

БИБЛИОТЕКА СЪВРЕМЕННИ РОМАНИ 34

БЕЗПЛАТНО ПРИЛОЖЕНИЕ НА СП. ДОМАКИНЯ И МАЙКА

Отъ сжщия авторъ сж излѣзли следнитѣ книги:

1. ПО СВЕЩЕНАТА ПЖТЕКА — символни сказания. 1926
2. ДУШАТА НА МАКЕДОНИЯ — есе. 1927
3. ОГНЕНА ЗЕМЯ — разкази. 1928
4. ПСАЛМИ ЗА ЖИВИЯ БОГЪ — поеми въ проза. 1929
5. ЕДНА ПРОЛѢТНА НОЩЬ — разкази. 1930
6. ЧОВѢКЪ, ПРИРОДА И БОГЪ — есета. 1934

I

Понѣкога е много трудно да забравишъ нѣщо. То възстава у тебе властно, голѣмо, и те изпълва цѣлия. Всѣка клетка, всѣка капчица кръвь.

Ето, днесъ той презъ цѣлия день мисли за нея — за една отминала жена, която остави най-дълбоката бразда въ душата му. Болежътъ на тая рана е кротъкъ и възвишенъ като страдание на праведникъ.

Защо тъкмо днесъ? Сигурно затова, защото духа северо-източния вѣтъръ и вълнитѣ на морето бѣгатъ като подгонено ято бѣли птици.

Ето единъ художникъ, който цѣлъ день мълчи и рисува, приведенъ до платното. Отдавна живѣе той на високия ридъ. По цѣли месеци не слиза въ градчето. Тука си има и колиба — широка и удобна. Направена е въ една падинка на заветъ. Много надалеко се вижда отъ нея. Миналата зима се бѣше прибралъ, защото севернитѣ вѣтрове бѣха сърдити и смразиха земята въ смъртенъ студъ, но щомъ се запролѣти и вишнитѣ започнаха да цъвтятъ, той пакъ се върна, пристегна колибата и заживѣ отново на рида. Съ него дойде и едно куче.

Сега броди изъ ридоветѣ, оглежда се, поставя триножника и сѣда. Никога не му омръзва това море и тия хълмове. Морето съ хилядитѣ багри, ридоветѣ съ мълчанието си, залѣти въ свѣтлина, изпъстрени понѣкога съ моравитѣ сѣнки на облацитѣ. Морето — една тъмна загадка, ридоветѣ — мълчаливи, неподвижни гърбове на огромни чудовища.

Ржката му бѣ отвикнала да работи. Нѣщо грубо и несржчно имаше отначало въ неговитѣ пръсти, но после се съвзе и бавно се събудиха задрѣмалитѣ сили на художника. Багритѣ оживѣваха и окото пакъ свикна да ги вижда. Платната започнаха да говорятъ. По тѣхъ грѣйнаха съ живъ трепетъ далечнитѣ отблѣсъци на

запѣза задъ моравитѣ ридове или подвижната повърхность на морето.

Художникътъ слага нови петна. Ето, той е доволенъ отъ тъмно-синята сѣнка въ залива. Живата, набъбнала маса на водата въ прилива е постигната, той успѣ да даде жива мощь на идещата, надигната вълна, която ще се разбие отново въ остритѣ скали. И скалата е добре нарисувана. На върха грѣе въ свѣтла охра единъ далеченъ отблѣсъкъ отъ слънцето.

Никой не знае, какво става въ душата на единъ художникъ когато е доволенъ отъ ржката си, отъ окото си, отъ оживѣлата красота върху платното.

Понѣкога той рисува своята колиба — сгушена и приветлива. Той не може да нарисува само онова, което изпълва неговитѣ мълчаливи часове.

Има дни, когато тоя самотенъ художникъ слиза до градчето, предава платната на единъ книжарь и пакъ бързо се прибира. Книжарьтъ охотно ги взима, защото тѣ бързо изчезватъ отъ витрината. Види се, има купувачи за тѣхъ. Разбира се, той е единъ отъ ония художници, които страдатъ за платното си, защото въ тѣхъ сж затворени скжпи мигове, но после той се помирява, отново сѣда и потъва въ съзерцание и мълчаливъ трудъ.

И днесъ духа оня познатъ северо-източенъ вѣтъръ, който прави морето синьо като мастило. Тоя вѣтъръ пѣе край ушитѣ му, увива се около колибата и понѣкога му нашепва едно име, което остава да трепти у него, като долитналъ отъ небето звънъ. Фучи вѣтърътъ, студени иглици бодатъ презъ тънката дреха, но тѣ сж приятни. Свикнало, тѣлото се кжпе въ тѣхния хладъ. Художникътъ бавно крачи съ тежкитѣ си обувки. Предъ него тича кучето. Ушитѣ му се мѣтатъ смѣшно встрани. То повдига острата муцуна и души нѣщо. Скимти и примижава съ очи, сѣкашъ благоговѣе предъ свѣтлината.

Каква самота! Той свикна вече съ нея, но все пакъ тя понѣкога му донася една дълбока тжга. Иска му се да заплаче за нѣщо, но се бои отъ това. Той не

бива да плаче, но когато съвсемъ не може да изтрае предъ напиращитѣ талази на скръбьта, той се разплаква, но не за себе си, а за нѣкакви страдащи човѣци по свѣта, които той никога не е виждалъ, но знае че сѫществуватъ.

Така веднажъ той се замисля за единъ странникъ, който се връща въ родината си. Сърдцето на тоя скиталецъ бие тревожно, когато съглежда бѣлата камбанария на черквата задъ хълма. Влиза прашенъ, измореният въ това старо, изоставено градче и похлопва на една врата. Излизатъ непознати хора. Гледатъ го очуденитѣ очи на младо момиче. На гърлото си той усѣща горчивъ вкусъ.

— Кѫде сѫ тѣ? — пита странникътъ.

— Кой? — гласътъ на момичето е нѣженъ. Като звънтене на пчела.

— Моитѣ хора, — едва проговорятъ избледнѣлитѣ устни.

— А, да! — обажда се нѣкакъвъ гласъ отъ дъното на двора, — тѣ заминаха отдавна.

— Кѫде отидоха?

— Не знаемъ, господине.

И такива студени, чужди и безутешни думи излизатъ тъкмо отъ дъното на тоя дворъ, кѫдето се таятъ мълчаливи и разплакани толкова спомени. Черешата съ разклонения дънеръ го познава. Листата ѝ трепкатъ възбудено, тя би му разказала толкова нѣща, ако можеше да говори. И кѫщицата го гледа съ нѣмо изумление. Сирота! И нея оставиха самотна.

— Така, така, — повтаря шепнешкомъ човѣкътъ съ раницата и грубитѣ прашни обувки, а една сълза слиза по бузата му.

Хората го гледатъ зачудени.

Тогава, само тогава, заради тоя човѣкъ, измисленъ отъ самия него, художникътъ проронва сълзи, оставя четкитѣ, сѣда на засъхналата трева, прегръща колѣно съ сключени ржце и тихо изплаква нѣщо.

Наистина, за оня ли странникъ плаче той?

Долу, при брѣга, се бѣлѣе градчето. Надѣсно има лозя, единъ бѣлъ домъ за войницитѣ, а още по-нататъкъ, не далеко отъ пристанището, се вижда голѣмата вила. Покривътъ ѝ се червенѣе. Около нея има широкъ дворъ и басейнъ, ограденъ съ бѣли камъни. Той знае, че въ басейна сега нѣма вода и въ лехитѣ цвѣтята отдавна сж умрѣли. Спомня си, че въ една отъ широкитѣ стаи, обърната къмъ морето, имаше пиано отъ червено дърво, а на етажерката три вази съ изумруденъ цвѣтъ. Не може да си помисли за това пиано, безъ да прозвучи въ него мелодията на една прелюдия, която звъни въ въздуха, въ далечния тътнежъ на морето, въ багритѣ на хълмоветѣ и въ четиритѣ годишни времена.

II

— Защо живѣете въ тая колиба? — пита нѣкой туристъ. — Вие сте сигурно лѣтовникъ. Имате си прекрасно жилище. Завиждамъ ви.

Петъръ Планински изпраща съ очи минувача — единъ отъ рѣдкитѣ минувачи по тия мѣста, защото хората живѣятъ долу, при брѣга на морето, и си мисли, че не може да обясни защо прави това. Знае само едно, че тукъ се родиха и умрѣха толкова святи нѣща и че той нѣма кжде да иде вече.

Спомня си какъ нѣкога, презъ ваканциитѣ, скиташе изъ улицитѣ на тоя градъ, самотенъ и изоставенъ. Ржцетѣ му сж пъхнати въ джобоветѣ на коженитѣ панталони, които е навлѣкълъ. Нѣма повече отъ петнадесеть години. Кжщицата имъ е бедна, прихлупена и въ мрачния жгълъ тихо спѣше дѣдо му — старията, умиращъ вече рибарь Атанасъ. Една глуха кашлица кжса дробоветѣ му. Петъръ се свива въ леглото. Жаль му е за стария, но му се спи и се ядосва, че не може.

— Петре, Петре! — вика тамъ единъ дрезгавъ гласъ.

Момчето става и се приближава до леглото.

— Петре, не влѣзе ли нѣкой въ стаята? — пита болниятъ съ треперящъ гласъ и плахи очи.

Момчето се озърта, повдига пламъчето на лампата, но нищо не вижда. Тихо е. Една сѣнка само се огъва на стѣната. Това е, разбира се, неговата сѣнка. Никакъвъ гласъ не се чува. Само морето глухо се заканва въ нощьта.

— Петре, — шепне отново болниятъ — дай ми малко водица.

Петъръ взима стомничката и я подава на дветѣ треперящи ржце. После отново я поема и тръгва да си легне, но дѣдото стене, задушва се и го вика съ костеливата едра ржка, която нѣкога теглѣше вжжетата съ тежкитѣ мрежи и се борѣше съ бурята надъ морето.

— Петре, синко, ще умра азъ, — гъгне дѣдо му. — Боя се, че е дошълъ часътъ ми. Стой до мене!

Момчето мълчаливо сѣда на столчето. На варосаната стена пада пакъ неговата ясна и огромна сѣнка. Ето чорлавитѣ му коси. Какви грамадни щръкнали кичури. Петъръ посѣга да хване коситѣ си, а сѣнката сжщо повдига огромна ржка.

„Какъ ли ще умре дѣдо Атанасъ?“ — мисли той и изпитва тжпа болка, защото тоя старецъ е последниятъ му близъкъ човѣкъ въ живота. Но все пакъ се замисля за това, откжде ще излѣзе душата му — презъ вратата или презъ прозореца? Дали той ще може да я види?

Мисли си детето за ония дни, когато дѣдо Атанасъ, якъ и пъргавъ, съ усмихнати сиви очи, го взимаше на рибарската лодка и го отвеждаше далеко въ морето. Тамъ разстилаше широкитѣ мрежи и едва чуто тананикаше нѣкакъвъ еднообразенъ напѣвъ. Пѣсеньта се губѣше изъ сивата брада. Вѣтърътъ сърдито се втурваше отъ хоризонта, морето виеше снага, но лицето на стария рибарь е невъзмутимо съсрѣдоточено. Петъръ си играеше съ една въдица и гледаше надолу въ зелената бездна. Надъ главитѣ имъ се виеха чайки.

Дѣдо Атанасъ все мърмори нѣщо, а като дойдѣше време да събиратъ мрежитѣ, той ставаше сериозенъ и строгъ. Подсвирваше. Лодкитѣ бавно се прибираха около неговата и гребцитѣ се вслушваха въ командитѣ му. Мрежитѣ се подаваха вече надъ водата, и чакъ когато надъ повръхността се забелѣзваха лъскаво-бѣлитѣ тѣла на подскачащитѣ риби, дѣдо Атанасъ се развеселяваше и съ рѣдката усмивка на лицето си, обръщаше се къмъ своя внукъ.

— Видѣ ли, Петре, какво наловихме днесъ? — и пакъ почваше да мърмори нѣщо. По лицето пакъ застиваше суровото спокойствие на безстрашенъ морякъ.

Колко бѣ волно презъ тия ваканционни дни.

Съньтъ почва да боде очитѣ на малкия и тия картини се разтопяватъ въ полутъмната стая. Само далечни проблѣсъци се мѣрватъ и отлитатъ.

Дали дѣдо му ще кашля и на небето? — хрумва му изведнажъ. Кой ще му подава тамъ стомничката? Може майка му, или пъкъ нѣкое отъ ония ангалчета съ пухкавитѣ крилца. Ехъ, колко му се иска да пипне едно отъ тия ангелчета за ржичкитѣ или за крилцата. Дали сж меки тия крилца?

Момчето, задрѣмало, бавно навежда глава. И сѣнката се огъва на стената. Рошавата глава опира чакъ до леглото.

Чакъ призори, когато започва да става по-хладно, стариятъ заспива. Съньтъ му е пъленъ съ въздишки. Тогава заспива и момчето съ свита на кълбо тревога въ гърдитѣ.

Таково едно нерадостно детство: бедность, непрестанно очакване. Човѣкъ, който го е преминалъ, запазва въ душата си неизличими спомени за него. Детската душа е като разтопенъ восъкъ, кждето се нанасятъ ярки отпечатъци. Отъ всички тѣхъ най-радостни и най-свѣтли сж споменитѣ за стария учитель Димитъръ Мартиновъ.

— Не бой се, Петре, азъ нѣма да те оставя, —

казваше му той. Ти ще станешъ художникъ. Въ тебе има душа, която ще роди богати плодове. Остава да научишъ великия урокъ на постоянството и прилежанието, за да си пробиешъ пѫть.

Това бѣха единственитѣ ободрителни думи въ живота му. Всичко останало бѣ мрачно и безрадостно. Тия думи на Мартиновъ приличаха на бѣли гълѫби срѣдъ черния орлякъ отъ крѣсливи и жестоки гарвани.

Единъ день презъ есеньта дѣдо Атанасъ умрѣ. Бѣше призори. Отдавна духаха студенитѣ вѣтрове, които вкоченясватъ пръститѣ на рѫцетѣ. Петъръ отиде на двора да насѣче дърва, за да напали малката печка.

— Изстинахъ, Петре, вкоченихъ се, — шепнѣше задавено старецътъ.

— Азъ сега ще напаля печката, — отговори момчето и пъргаво излѣзе отъ стаята.

— И рѫцетѣ ми изстиватъ, синко, — добави болниятъ, но никой не го чу. На излизане Петъръ искаше да му каже да почака, да не умира докато не насѣче дървата, но нищо не продума. Започна да сѣче съ малката брадвичка и отъ работата се постопли. По едно време една птица се изви откъмъ морето. Тя се луташе бездомна.

„Дали е чайка," — помисли Петъръ, и се загледа тамъ, кѫдето се загуби тя. После се сепна, грабна дървата и влѣзе въ стаята. Дѣдо му не кашляше, лежеше мълчаливъ и спокоенъ.

„Дали не е заспалъ," — помисли той и се наведе, нареди дръвцата и въ печката засвѣткаха червенитѣ пламъчета на огъня. Въ стаята се събуди нѣщо радостно, но като стана и се вгледа въ лицето на дѣдо си Атанасъ, Петъръ се стѫписа. Това лице бѣ замръзнало въ неподвижность. Чертитѣ бѣха съсрѣдоточени и строги, както тогава въ морето, когато даваше своитѣ команди на рибаритѣ. После му стана съвсемъ ясно, че той е мъртавъ.

— Чудна работа, — пришепна момчето съ жални

устни — докато насѣкахъ дървата, той умрѣлъ. Нищо не го боли вече. Не кашля, нито иска вода отъ стомничката,

Погледна печката. Тя тихичко бумтѣше. Искрици излизаха отъ малката вратичка.

Не знаеше какво да прави. Все пакъ това, че дѣдо му Атанасъ ще го остави за винаги, наскърби дълбоко сърдцето му. Той застана безпомощенъ и плахъ срѣдъ стаята, озърна се и тихо, съ хълцащъ гласъ зашепна:

— Отче нашъ, който си на небесата...

III

И деньтъ, когато едно момиче остави у него първото неизгладимо впечатление, той си спомня съ сжщата яснота, както всичко друго. Тоя день остави у него най-трайни следи.

Бѣше нѣколко месеца следъ смърьта на дѣдо му. Мжчителната и зла зима си бѣше отишла и той живѣеше вече при стария, пенсиониранъ учитель по рисуване, Димитъръ Мартиновъ. Душата на художника, който носѣше въ себе си една несподѣлена съ никого скрѣбь, бѣше открита за страданията на много хора. На колцина бѣ помогналъ тоя необикновенъ човѣкъ, когото въ града отдавна смѣтаха едва ли не чудакъ, защото той всѣкога се показваше стжпилъ съ своята голѣма и изкривена обувка надъ всички установени нѣща, които служеха за легитимация на почтенитѣ човѣци. Малцина можеха да се сродятъ съ него и да се приближатъ до неговата чувствителна душа, защото трѣбваше да преминатъ презъ много навици, съ които той се отличаваше отъ другитѣ: живѣеше самотно, не се задоми, не знаеше да пести, не се поклянаше на никое отъ преходнитѣ величия въ обществения и политически животъ. И ходѣше съ една чудновата, широкопола шапка, която гражданитѣ наричаха капела. Мълчеше най-често, а когато подъ напора на нѣкакви изблици започваше да

приказва, най-любимата му тема бѣше творчеството на Микелъ Анжело, за фрескитѣ по Сикстинската капела, за Леонардо да Винчи и за това, че хората, които не обичатъ изкуството, сж червеи. Пенсията си раздаваше насамъ-нататъкъ, не мислѣше за старини и често замисленъ стоеше по часове предъ разкритата волна ширь на морето. Тогава очитѣ му придобиваха свѣтлина, една безбрежна задълбоченость и тжга. Хората си приказваха, че Мартиновъ е преживѣлъ нѣкаква любовна трагедия въ Италия — неговото второ отечество, за изкуството и слънцето на което приказваше съ пламналъ възторгъ.

Тоя именно чудакъ, Димитъръ Мартиновъ, прибра бездомното, изоставено момче, и му помогна да продължи училището. Петъръ му услужваше въ кжщната работа, подреждаше въ килера дърва и ходѣше на пазаръ. По-късно това съжителство доби особенъ смисълъ. Младото даровито момче внесе единъ новъ духъ въ кжщата, разнообрази еднаквитѣ, натегнали дни и съ своята прилежность въ рисуването направи едно малко чудо въ живота на художника. Мартиновъ отдавна бѣ престаналъ да рисува. Сега, когато трѣбваше да поправя картинитѣ на младия начинающъ, той почувствува нѣкаква ободрителна струя. Него отново го приласка рѣдката и скжпа радость на твореца, тя надви безразличието и го сроди съ ритъма на младото тръпнещо сърдце на новия художникъ. Тогава подъ пепелищата на една развалина изпърха съ криле творческата птица.

Единъ день Мартиновъ постави на триножника едно голѣмо платно, разтвори широко прозореца, пое жадно свежия лъхъ, примижа леко и се загледа въ далечината, кждето пролѣтьта леко бѣ помилвала ридоветѣ и бѣ оставила кадифената свежесть на своята ржка. После, притихналъ, заработи. Когато следъ часъ и половина мълчаливо слагане на боитѣ, той почувствува безценния трепетъ на изкуството, той стана, поглед-

на съ овлажнѣли очи Петъръ и го прегърна. Тая сцена бѣ неочаквана за младежа и той я посрещна очуденъ. Дълго време следъ това той си мислѣше за този день, за влажнитѣ очи и за думитѣ, които чу близо до ухото си.

— Както тогава въ Флоренция, както тогава, дете мое!

Въ тия дни, когато имаше вече, кѫде да се приюти, и да не чувствува надъ себе си тежкото бреме на улицата, той срещна едно момиче на петнадесеть години. Самъ той бѣ незрѣлъ юноша, но съ твърде изострена чувствителность и будни, наблюдателни очи. Липсата на ласки и топлота въ живота му го караше да търси другарь и близко сѫщество. Въ неговата детска душа се бѣ родила жаждата да обича нѣкого. Каква друга любовь познаваше той, освенъ онова рѣдко докосване на грубата рибарска длань до коситѣ му. Въ живота си той знаеше само една пригрѫдка — тая на художника Мартиновъ.

Единъ следобѣдъ Петъръ се разхождаше край брѣга, между още младитѣ дръвчета на новата градина. Страшна буря се готвѣше да излѣе своя гнѣвъ надъ морето. Отъ югъ идваше бързо и застрашително облакъ, сякашъ стадо черни дракони се бѣха втурнали къмъ слънцето. Вѣтърътъ бѣ толкова силенъ, че всички рибари, следъ като привързаха ладиитѣ си, побѣгнаха въ колибитѣ. Вихрушки танцуваха, извиваха прахъ, листа, хартии, и ги издигаха високо, въ стълбове, които се мѣстѣха по пустия вече пѫть.

— Ще те отвѣе вѣтърътъ! — провикна се Петъръ къмъ момичето, което стоеше до самия брѣгъ, загледано съ уплаха и очудване, какъ ураганътъ повдигаше огромни маси вода и ги разбиваше съ грохотъ въ скалата.

Рокличката ѝ отъ синя басма бѣ залепнала по нейното тъничко тѣло. Коситѣ бѣха като свѣтло, трептящо облаче, което щѣше да политне надъ ревящата

бездна, ако само можеше да напустне прекрасната главичка, около която се бѣ увило.

— А, не бой се, — отговори то съ задъхванъ отъ вѣтъра гласъ. Тя погледна съ усмивка къмъ тоя неканенъ гостенинъ и се олюлѣ на камъка.

— Но ти ще цопнешъ долу и нѣкоя риба ще те глътне наведнажъ, — извика Петъръ съ сърдитъ гласъ.

Тогава небето трепна, прорѣза го една морава, ослѣпителна черта и мигъ-два следъ туй изтрѣщѣ гърмотевица. Никога Петъръ не бѣ виждалъ по-черенъ облакъ отъ тоя, както и по-упорито хлапе отъ това самотно, тънко като тръстика момиче.

— Ти боишъ ли се много? — изписка то и скочи отъ камъка, но не вече по своя воля, а защото вѣтъра просто я изблъска.

— Да се благодаришъ, че вѣтърътъ не духа на другата страна, — извика Петъръ,—защото иначе отдавна щѣше да ти се измокри муцунката.

Въ това време изневиделица затупаха нѣколко едри капки по праха и до като се огледашъ, облакътъ се надвеси и отъ него рукна дъждъ. Безъ да мисли много, Петъръ хвана момичето за тънката ржчица и го повлѣче подире си. То тичаше следъ него, като че бѣха стари познайници. Коситѣ му се мѣтаха.

Наблизо до горичката имаше изоставени ладии. Петъръ бързо и сржчно прекатури една отъ тѣхъ, подпрѣ я съ едно захвърлено тамъ скеле, на което лодкаритѣ поправяха лодкитѣ, нареди нѣколко дъски отъ страната, кждето плискаше дъжда и се приюти заедно съ непознатото момиче, подъ набързо приготвената колиба. Дрехитѣ имъ не бѣха съвсемъ измокрени, но по лицата имъ се стичаха малки вадички.

— Е, много ли се измокри? — запитва Петъръ и поглежда къмъ момичето, което седи въ дъното на лодката.

— Малко, а ти?

— И азъ колкото тебе.

— Ти видѣ ли, какво стана въ морето? — запита следъ малко непознатата, като че се пробуждаше отъ нѣкаква замисленость.

— Какво трѣбваше да видя? — питаше момчето, като тръскаше мокритѣ си ржкави.

— Морето имаше два цвѣта, донѣкждe бѣше мжтно, а по-насамъ до брѣга, зелено. — Момичето разправяше за морето увлѣчено и плахо, а Петъръ, усмихвайки се, вмѣсто да отговори, добави въпросъ:

— Ти видѣ ли какъ щѣше да се цамбурнешъ въ водата?

Малката го изгледа отначало съ укоръ, но после очитѣ ѝ станаха меки и приветливи. Тя се изсмѣ звучно и тръсна коси.

„Гледай, каква е лудетина", — помисли Петъръ и му стана драго за това ново познанство. Той се сгуши доколкото можеше на заветъ на едно дървено трупче, обгърна колѣне и запита:

— Защо си излѣзла самичка въ това време?

— Ами ти защо си излѣзълъ?

— Мене не гледай. Азъ всѣки день обикалямъ тукъ.

— И азъ обикалямъ, — добави нѣкакъ съ приятелска троснатость малката и го гледаше гальовно. Една лека усмивка трепкаше по лицето ѝ.

— Кои сж баща ти и майка ти? — запита Петъръ. Усмивката се стопи, лицето стана чуждо и далечно.

— Какво се начумери изведнажъ, да не казахъ нѣщо лошо? — замънка момчето и я гледаше въ очитѣ.

— Да не ме питашъ за това! Баща ми умрѣ, а моята майка... Боже, тя ме чака сега. Защо не престане тоя дъждъ. Тя сега се мжчи да погледне презъ прозореца.

— Какво, да не е болна майка ти?

— Да, — отговори тихо тя.

Момичето се надигна, искаше да излѣзе, но спрѣ. Петъръ я задържа, показвайки бурята и добави съ тихъ гласъ.

— Добре че ти имашъ поне майка.

Дъждътъ плющѣше упорито. Подъ ладията, превърната на колиба, течеха буйни вадички. Отъ едната страна пръскаше. Рокличката на момичето бѣ мокра. Петъръ долови, че устнитѣ ѝ трепкаха възбудено, като предъ плачъ.

— Нѣма да те питамъ вече за това. Ти извинявай, не се сърди, — добави младежътъ и се загледа къмъ дъжда. — Ти защо оставяшъ майка си самичка. щомъ като е болна?

— Тя сама ми казва да излизамъ. Азъ тъкмо се готвѣхъ да си ида, но си рекохъ: „Чакай още малко, да видимъ кѫде ще се скриятъ чайкитѣ," и така ме завари бурята. Азъ искахъ ли да завали? Ако не бѣше ти, какъ щѣхъ да се измокря.

По лицето ѝ пробѣгна оная пропѫдена усмивка и на бузитѣ ѝ се явиха две трапчинки.

Петъръ не бѣ виждалъ никога такова особено момиче. Въ гласа ѝ нѣщо звънтѣше, като пчели, погледътъ ѝ го галѣше и той реши, че трудно би могълъ да го забрави.

— Кѫде живѣешъ? — запита той.

— На края, задъ пристанището, въ новия кварталъ.

— Да, да.

Дъждътъ още бучеше. Нѣкакъвъ ревъ се носѣше въ далечината. По лодката, която ги бѣ приютила, тропаха едритѣ капки, разбиваха се и нѣкои отъ тѣхъ пръскаха въ лицата имъ.

— А ти имашъ ли майка? — пита внезапно момичето.

— Нищо нѣмамъ.

— Ами кѫде живѣешъ?

— Азъ ли?... азъ живѣя при Мартиновъ... може да си го чувала... старият учитель по рисуване. Имахъ само дѣдо, но той умрѣ миналата есень. Може да си го виждала нѣкѫде. Той бѣше рибарь и ходѣше съ кожени панталони. Сега Мартиновъ иска да ме направи художникъ.

— Рисувачъ ли?

— Да.

— Ами знаешъ ли ти да рисувашъ? Можешъ ли да ме изрисувашъ?

— Ще се опитамъ нѣкога.

Мълчаха. Погледнаха се, но вече приятелски. Като че нѣщо се бѣ случило презъ тоя день. Искатъ да благодарятъ на тоя дъждъ и обичатъ схлупената лодка, която ги пази. Морето се сърди за нѣщо, а тѣ се сгушватъ като подплашени чайки.

Въ очитѣ на момичето се оглежда една далечна свѣткавица.

— Ти боишъ ли се отъ гърмотевици?

— Да, малко.

Петъръ приказва тихо съ своята малка, нова приятелка, разправя за детството си, за смъртьта на дѣдо си, за Мартиновъ, който постоянно говори за Флоренция. Момичето разбира се, не знае нищо за Флоренция, но слуша захласнато.

— Значи, ти ще ме изрисувашъ?

— Надѣвамъ се.

— Другъ пжть ще ми се карашъ ли както днесъ, ако ходя на скалата? Но нѣма да ми казвашъ, че ще се цамбурна въ водата и щѣла да ми се измокри муцунката.

— Нѣма вече да ти казвамъ така.

Петъръ гледа пакъ къмъ дъжда, а подъ ладията цъвти едно цвѣте. Той знае вече много за нея: за бащата, който е умрѣлъ, за болната майка и за мжката въ тѣхния домъ, седнала като неканена сива гостенка.

Кой ще се грижи за това момиче, когато умре майка му? Пакъ ли Мартиновъ ще го вземе? Колко хора може да прибере тоя човѣкъ въ своята кжща? Та само единъ добъръ човѣкъ ли има на свѣта? Толкова ли е суровъ и страшенъ човѣшкия животъ?

— Не, не, азъ нѣма да те оставя, — заканва се безгласно той. — Нѣма да позволя да страдашъ ти, малка

птичко, захвърлена на улицата. Нали те видѣхъ вече? Ти си спасена. Заклевамъ се... — Той искаше да произнесе името й въ ума си, но се спрѣ.

— Какъ ти е името? — запита той.

— Христина, а твоето?

— Петъръ.

Дъждътъ спираше. Последна гърмотевица проехтѣ далеко и замлъкна.

Двамата вървятъ бавно презъ горичката. Срѣдъ разпокъсанитѣ облаци наднича слънцето, кърваво и едро. То поглежда мократа земя съ усмивка, защото скоро ще се скрие задъ далечнитѣ сини, призрачни гърбове на планинитѣ.

IV

— Ние сме вече добри приятели, — говори той и бавно крачи до своята мълчалива спътница.

— Да, разбира се, но азъ трѣбва да си стоя у дома и да помагамъ. Азъ всичко правя самичка у дома.

Тѣ наближаваха къщата, където трѣбва да влѣзе. Крачкитѣ имъ ставатъ по-бавни. Това е третиятъ пътъ какъ той я вижда следъ оня паметенъ день въ бурята.

— Лека нощь, — казва момичето и подава своята малка ръка.

Петъръ държи тънкитѣ пръсти на тая ръчица и мълчи.

— Днесъ ти нищо не ми каза за майка си, — проговори тихо момъкътъ и я гледа съ приятелски погледъ.

— Какво да ти кажа? Тя е все така болна и вчера плачеше въ леглото си. Запитахъ я, тя нищо не ми каза.

— Ти не знаешъ ли, защо плаче?

— Не зная, откъде ще зная. Може би, защото е болна, плаче.

Сърдцето на младежа се свива въ мъчителна жалба. Той иска да стои съ часове до леглото на болната жена, която не познава. Стоялъ би както до леглото на

майка си. Той си представя каква е тя: добра, съ голѣми, тѫжни очи и съ бледа кожа по лицето и рѫцетѣ. Нали тя е майка на Христина? Въ него забушуваха пламъцитѣ на протеста и безсилието, които обхващатъ беднитѣ и безпомощни хора. Той е готовъ на всичко, но какво е той? Знаеше само, че това момиче — слабо и беззащитно, отведнажъ му стана най-близкото сѫщество, изпълни цѣлия му животъ. За него той бѣ готовъ да стои като куче предъ тая бедна кѫща, забулена въ овошки и скрѫбь.

„Какво особено момиче е тя," — мисли Петъръ, когато остана самъ на вратата и съ очи изпрати заглъхналитѣ стѫпки въ тъмния дворъ. Едно е лошо. Ще умре майка ѝ и тя ще остане на пѫтя безъ никого. Ето пакъ проклетиятъ въпросъ за тия, които нѣма кой да ги прибере. Какъ е възможно това?

Той крачи назадъ по мрачния каменистъ пѫть, стисналъ устни, съ нахлузена шапка, ядосанъ на цѣлия свѣтъ. Трѣбва да е влюбенъ — ясно е това. Той не може да го скрие отъ себе си, но нѣкаква тѫга и гнѣвъ се бѣха вкопчили въ него. Ядосваше се на своето безсилие. Какво е той, какво е той?

Ето неговата сѣнка. Когато наближава лампитѣ по безлюдната улица, сѣнката му върви следъ него, после ще се изравнява съ крачкитѣ му, извива се крадливо, пробѣгва по варосаната стена на нѣкоя кѫща или прогнила ограда, изпреварва го и удължена, смѣшна, съ дълги крака се втурва напредъ, за да го изненада пакъ при следната лампа.

Сгѫстеното чувство за безсилието, което бѣ обладало душата му, го прави унизенъ и жалъкъ. Въ сѫщность, той не знае какво трѣбва да направи, за да бѫде по-добре на хората, но усѣща тревожнитѣ удари на едни размахани криле. Сякашъ една птица е затворена въ желѣзенъ кафезъ. Това голѣмо, безкрайно нищо въ детската душа, това ужасно съзнание за слабостьта, които се събиратъ винаги въ едно и сѫщо време,

правятъ отъ крехката младежка душа арена на огнени страдания. Имаше и друго нѣщо, което той не можеше да разбере: той се откѫсваше отъ детството и неговиятъ животъ бавно се завладѣваше отъ немирното море на юношеството.

Другаритѣ му често разправяха за свойтѣ желания. Едни искаха да пѫтуватъ, да обикалятъ земята и да се биятъ съ индийци. Тѣ искаха да преживѣятъ всичко онова, което бѣ писано въ „Ямайскитѣ Марони“ или „Любители на черепи“, или коя да е славна книга отъ многото на Майнъ Ридъ, но на Петъръ това се струваше излишно, дори глупаво. Той нѣма работа тамъ, по широкитѣ степи или дивитѣ джунгли. Ако не познаваше Христина, той би отишълъ, може би, но сега той тука трѣбваше да покаже своето юначество.

Тая нощь духаше вѣтрецъ, който освежаваше лицето. Звездитѣ, забулени въ призраченъ вуалъ, мълчаливо надничаха подъ земята. Тихо охкаше морето въ далечината и тамъ нѣкѫде плахо се люлѣеха лодкитѣ на закъснѣли рибари.

„Какъ да постѫпя?“ — пита се Петъръ Планински.

Единъ день той влѣзе въ малката кѫщица, кѫдето лежеше болната жена. Тя му помилва нѣжно ржката, когато се запозна съ нея. Приказваше бавно и очитѣ ѝ бѣха измѫчени.

Постепенно Петъръ започва да съобразява по-ловко и намисли нѣщо.

— Какво работѣше бащата на Христина?—пита той.

— Бѣше пощенски чиновникъ, мое дете. На колко души помогна той, но никой не му се отплати за добринитѣ. Забравиха и него и насъ.

Жената забравя, че Петъръ е само младо момче и се увлича въ своята мѫка, която кара болнитѣ и нещастнитѣ да се оплакватъ.

— Да, да, — отговаряше кѫсо и замислено гостенинътъ, безъ да е дочулъ добре последнитѣ думи отъ разказа за покойния пощенски чиновникъ.

Думитѣ на болната бѣха плачещи гласове, прекжсвани отъ мжчителната кашлица. Петъръ бѣ чувалъ тоя глухъ кънтежъ на болнитѣ гърди.

Христина безмълвно влизаше и излизаше отъ стаята. Той поглеждаше нейната слаба фигурка и се боеше, че тя може да угасне въ тия хладни сиви стаи.

Какъ може да постжпи, освенъ така, както е намислилъ? Имаше ли други пжтища за него? И сега, потъналъ въ безпредѣлната мжка на тоя домъ, той пакъ имаше видения за онова, което можеше да стане.

Предъ него стоеше пакъ тая бедна кжщица. Кой знае защо, той си представяше зима. Навънъ е навалѣлъ дебелъ снѣгъ, пухкавъ и чистъ. Като съ бѣлъ кожухъ сж обвити градината, кжщата и цѣлиятъ градъ. Едно отъ прозорчетата на тая кжща свѣти съ жълта свѣтлина. Надниква презъ него. Печката бумти весело, а до нея сивото котенце, което сега досадно писка до прозореца, лежи проснато до нея и мърка. Колко обича той когато мърка едно котенце. Майката е вече здрава, тя ходи съ бодро лице. Приготовлява нѣщо, защото ржкавитѣ ѝ сж запретнати. Трѣбва да е Коледа и тя бърза. Христина седи до масичката и разгръща една книга. Той вижда даже по страницитѣ ѝ пъстритѣ картини. Едни чудесни палати има тамъ, камили, натоварени съ скжпоценни сандъчета, прекрасни градини, бѣли тераси и царкини съ очарователни очи. Небето е синьо и тъничъкъ сърпъ грѣе, наведенъ надъ земята. Петъръ е художникъ и той отлично вижда тия нѣща. По лицето на Христина трепти радость. Тя е доволна отъ тая чудна книга, отъ омайващитѣ думи въ нея, отъ прекраснитѣ картини. Лампата е низко надъ масичката и лицето на момичето може да се види добре. Нейнитѣ очи сжщо сж изрѣзани малко въ страни, като на вълшебна японска принцеса.

Е, защо да не е така? Какво струва това щастие? Той мисли, че се разхожда изъ тая топла стая, но се сепва. Какво дири той тамъ? Разбира се, той не може да бжде при тѣхъ, но така му се иска това! Желае

презъ една Коледа да бѫда между тѣхъ и за единъ день поне да мисли, че тая жена е и негова майка. Не може ли това?

Навънъ вали безшумно и леко. Пухкавиятъ снѣгъ се трупа. Блѣскави звездици трепкатъ до прозореца, въ свѣтлината. Снѣжинки залепватъ по стъклото. На него сѫ останали вече само четири малки полукржгли мѣста, неотрупани съ снѣгъ. Презъ едно отъ тѣхъ тѣ назъртатъ въ синята вечерь...

Навънъ нѣма снѣгъ. Тамъ, задъ стъклото, лежи нѣщо тъмно, безкрайно и безнадеждно, а въ стаята нѣма нищо отъ радостьта на една предколедна вечерь.

— Какво се замисли, момче? — пита болната и го гледа съ тъмнитѣ и измѫчени очи. — Виждашъ ли, колко е тѫжно у насъ?

— Не, у васъ е много добре, — казва момчето и горчиво се усмихва. Той обяснява, че си спомня нѣщо отъ своитѣ детски години и дава видъ, че е много щастливъ у тѣхъ. Христина носи една паница. Отъ нея излиза пàра. Болната се мѫчи да яде, но не може. Кашлицата я задушава...

Приказватъ тихо, а вънъ нощьта става студена и непрогледна. Лѣтото си отиде. Отъ нѣкѫде повѣватъ вѣтрове които разлюляватъ съ внезапенъ шумъ последнитѣ листа въ градината и плашатъ птицитѣ.

— Есеньта идва, — казва Христина.

— По какво познавашъ?

— Така, усѣщамъ това.

Тя ще трѣбва да се запише въ училището — мисли той и решава да ускори това, което е наумилъ.

— Лека нощь!

— Лека нощь!

Отново го посрѣща хладниятъ лъхъ на морето. Той крачи мълчаливо по каменистия пѫть, а около него се извива пакъ нераздѣлната му сѣнка. Настига го дебнешкомъ, хуква напредъ и се стопява въ хладната мрачина на нощьта.

— Почтено ли е това, което си намислилъ, Петъръ Планински? — пита нѣкой отъ тъмното.

— Не, зная това.

— Какво ще каже Димитъръ Мартиновъ?

— Разбира се, нѣма да го удобри, но нѣма да го осѫди толкова жестоко.

— Но ако тая работа се разчуе, нѣма ли да нанесешъ върху добрия човѣкъ, който те взе отъ пѫтя, страшния укоръ, че не е могълъ да те възпита? Неговитѣ врагове нѣма ли да го подиграватъ, че е искалъ да направи отъ уличницитѣ добри човѣци?

По снагата на момчето пълзятъ тръпки. Не отъ хлада, разбира се, а отъ тия мисли. Предъ очитѣ му стоятъ отъ една страна Мартиновъ съ подпухналитѣ, добри очи, отъ друга — дветѣ угасващи бедни жени.

Не, той ще опита, ще се пожертвува и може да успѣе. Даже текстътъ на писмото е измисленъ.

Ще тури банкнотитѣ въ пликъ и при тѣхъ писмото:

„Госпожо, Вашиятъ покоенъ мѫжъ бѣше пощенски чиновникъ. Азъ не мога да забравя една негова услуга, която ме спаси отъ гибель, щастието си дължа на него. Приемете тия пари, които му дължа и уредете живота на неговото дете. Моля, не правете никѫде въпросъ за станалото. Повѣрвайте, че паритѣ Ви изпраща единъ човѣкъ, който цени паметьта на Вашия покоенъ съпругъ и който искрено желае щастието Ви. Да не забравите да запишете детето въ училище".

Какъ ще го подпише? Просто така: „Единъ познатъ" или „единъ приятель на покойния Ви мѫжъ."

Петъръ бърза. Ржцетѣ му сѫ пъхнати въ джобоветѣ. Тия мисли го притискатъ въ една сладка, сѫщевременно угнетяваща тревога. Не е ли глупаво това? — пита се той.

Може да е глупаво или безчестно, но то става необходимо. Ако единъ день стане богатъ, ще върне паритѣ. Тогава ще успокои своята съвѣсть.

Морето бѣше разгнѣвено тая вечерь. Започнаха да го дразнатъ есеннитѣ вѣтрове.

V

Една хладна нощь легна надъ града. Петъръ зъзне въ влажния зимникъ и се услушва. Отгоре още се чуватъ стжпки. После долавя металическия грохотъ на ролеткитѣ, дрънкане на ключове, единъ тежъкъ тропотъ върху дървения капакъ.

Въ зимника бѣ влѣзълъ още привечерь и стоя тамъ, долепенъ до стената, повече отъ три часа. Чакаше да замлъкне всичко, да се прибере бакалина и после да се изкачи по стълбата, да отвори капака и да дигне паритѣ отъ чекмеджето.

Може би всичкитѣ пари да не сж тамъ, — мисли Петъръ, — но все пакъ това, което ще намѣри, нѣма да е малко. Важно е, че никой нѣма да узнае тая тайна.

Сърдцето му бие тревожно. Единъ особенъ трепетъ се вмъква бавно у него и сковава жилитѣ му.

„Ако ме хванатъ?“ Потръпна отъ тази мисъль и отъ хладината на камения зидъ. Ще се опозори, ще го затворятъ, а никаква помощь не може да се даде на хората, за които намисли това. Напротивъ, тѣ ще загубятъ и него — последния, единствения приятель.

Настръхна. Отдалечи се отъ стената, попипа челото си и усѣти студени капчици. Бавно пристжпи до вратата, огледа се внимателно и се измъкна преди да го залостятъ отвънъ.

Хукна облекченъ по тъмния пжть, но следъ малко му се стори, че нѣкакви дълги, протегнати ржце го следватъ и скоро ще го сграбчатъ. Тръпки пълзятъ по гърба му. Обръща се внимателно и втренчва погледъ въ тъмнината. Пжтътъ задъ него е пустъ, нищо се не вижда.

Защо тогава стоя три часа въ влажния зимникъ? Защо побѣгна? Страхъ, разкаяние, или какво? Нѣмаше опасность. Крушката на електрическата лампа бѣ от-

въртена. Нѣмаше да го видятъ. Имаше време и да побѣгне, ако камъкътъ се отворѣше. Защо побѣгна тогава?

— Страхливецъ! — изпъшка Петъръ, плю на земята и тръгна къмъ кжщи.

Тая вечерь художникътъ се върна малко пийналъ Това се случваше рѣдко — само при подходяще настроение. Той завари Петъръ съ подпрѣна глава и безъ свѣтлина.

— Защо не запалишъ лампата? Какво си се замислилъ? Не съмъ ли ти казалъ азъ, че грижитѣ не помагатъ никому на тоя свѣтъ?

Гласътъ на Мартиновъ бѣше далеченъ, съ нѣкаква трогателна нѣжность.

Петъръ усѣти полъхването на онова настроение, въ което художникътъ разтваряше бентоветѣ на своето страшно уединение и пускаше лжчъ на чужди погледъ въ себе си. Стоеше насрѣдъ стаята, гледаше съ влажни очи, а орѣдѣлата и пърхава коса около голото му теме блѣстѣше на лампата като ореолъ.

„Единъ пиянъ светия“ — помисли Петъръ и му стана жаль.

— Ей, момче, ти скжпа душо, ти таланте младъ, я ми кажи, да не си влюбенъ? Познавамъ те азъ тебе, сантименталенъ нещастнико, има нѣщо...

Петъръ мълчи и гледа къмъ този самотникъ, единствената свѣтлина въ живота на когото бѣше блѣснала и угаснала въ Флоренция.

— Кажи де, какво има? — настояваше Мартиновъ и съ трудни, несигурни движения се мжчеше да си свали палтото. Той свлѣче единия ржкавъ, връзката изкочи отъ жилетката му. Спрѣ така, неподвиженъ и замечтанъ.

— Хубаво е да страда младъ човѣкъ отъ великото страдание на любовьта, Азъ сжщо страдахъ нѣкога: блажено, сладко копнѣехъ азъ, но то бѣше отдавна, въ Флоренция. Ехъ, — въздъхна Мартиновъ дълбоко, и се отпусна тежко на широкия столъ. После се наведе, без-

успѣшно почна да търси пантофитѣ си и затананика нѣкаква италиянска пѣсень.

Гласътъ му бѣше дрезгавъ, но трогателно дълбокъ и искренъ. Той пѣеше, а едновременно съ това като че плачеше и се изповѣдваше. Въ тая пѣсень бѣха скрити копнежитѣ на нѣвгашното време — свѣтли, съ размахани криле. Нѣщо голѣмо и несбѫднато се таеше въ тая човѣшка душа. Тия крила се бѣха ударили о нѣкоя внезапно изпрѣчена стена и се бѣха пречупили на две.

Мартиновъ успѣ да съблѣче палтото, намѣри и нахлу най-после пантофитѣ и пъшкайки продължаваше да пѣе все тая пѣсень съ своя трогателенъ басъ.

Какво прави виното отъ единъ човѣкъ!

— Петьо, слушай ме!

Бѫди готовъ за всичко въ живота си. Ти не знаешъ още, какво нѣщо е това, човѣшкия животъ. Не знаешъ, кога ще те изненада съ нѣкоя радость или съ нѣкой плесникъ по лицето. Видишъ ли мене? Каквото азъ съмъ преживѣлъ, не е преживѣлъ цѣлиятъ градъ отъ сто години. И все пакъ има за какво да се живѣе. За слънцето, за вѣтъра даже, който брули тая вечерь, за звездитѣ...

Азъ дойдохъ едно време като запаленъ факелъ. Отъ Флоренция донесохъ огънь въ сърдцето си. Посрещнаха ме отначало като царь. После почнаха: Я, бай Мартиновъ направи това, направи онова, ще те направимъ председатель на това дружество, на онова дружество, дръжъ сказка тукъ, сказка тамъ, прочети рефератъ за Ренасанса, нарисувай ни декори, че ще даваме пиеса, и какво ли не още. Азъ работѣхъ като машина. Енергия, енергия имахъ азъ, момче! Бѣхъ като трактoръ. Работѣхъ денонощно за тѣхъ — за хората. Раздавахъ се и се раздадохъ.

После остарѣхъ. Загубихъ силитѣ и младостьта, раздадохъ радоститѣ си и единъ день единъ простакъ, секретарь на една политическа партия, ми каза: „Ти да мълчишъ, защото имашъ манталитетъ на даскалъ.“

— Тъй ли? — рекохъ си. — И ти ли, дърдорко, си си седналъ да ме учишъ? Ти знаешъ ли що е манталитетъ?

Но нѣщо се пречупи въ мене. Умрѣхъ тогава за това, което наричатъ общественость. Разбрахъ, че хората само дърдорятъ. Никой не работи. Намѣрятъ ли нѣкого, който може да работи, изтискватъ го и го хвърлятъ въ морето като кутия отъ сардела.

— Смахнатъ си, ще ми рече нѣкой, не си отъ мира сего. Живѣешъ съ илюзии.

— Какъ ще съмъ смахнатъ азъ? Нали азъ те учихъ да рисувашъ, учихъ те да гледашъ. Ти бѣше слѣпецъ, а азъ те научихъ да виждашъ свѣтлината. Радостьта си раздадохъ на такива като тебе. Азъ пристжпвахъ къмъ тебе съ свещенъ трепетъ, а ти ми се плезѣше задъ гърба. Ти дигаше прахъ по класнитѣ стаи, а азъ ти дишахъ праха. Напълнихте ми душата съ вашия прахъ. Тридесеть години ме хранихте съ него, а азъ ви давахъ моя огънь, донесенъ отъ Флоренция. Какво ми остана сега? Единственото, съ което ме утешаватъ, това е посмъртния фондъ.

— Не бери грижа, бай Димитре, като умрѣшъ ще те погребе фонда.

— Каква грижа бера азъ за погребението си? Не мисля за това. Най-малко ме интересува моето погребение. Ако не ме погребатъ, още по-добре. Но щете — не щете, трѣбва да ме заровите. Защо съмъ ви? Защо ме успокоявате съ това дяволско погребение. Щѣло да стане на разноскитѣ на фонда — радвай се, Димитре! Дивотия!

Мартиновъ се закашля сухо и дълбоко. После отново се спрѣ насрѣдъ стаята и затананика пакъ оная пѣсень.

„Колко говори тая вечерь“ — помисли Петъръ.

— Да, да, праздно е на душата ми, когато си помисля за тия времена. Никой не може да ме зарадва, да ме стопли. Такива жестоки хора — все искатъ, искатъ,

непрестанно искатъ. Азъ не запомнихъ нищо отъ това време, което да изпълня душата ми съ умиление. Не срещнахъ хора, които знаеха да живѣятъ честно и да умиратъ честно. Не видѣхъ човѣкъ, който знаеше да изпълни до край своя дългъ.

Петъръ мълчаливо слуша думитѣ на стария учитель, който отново подхваща прекжснатата пѣсень. Тая пѣсень отзвънява въ душата на младежа като плачъ, долитналъ отъ цѣлата земя.

Така ли живѣятъ всички хора? Кога ще срещне радость?

Предъ очитѣ му стоятъ очитѣ на момичето, сивата, студена стая и образътъ на болната жена.

Очитѣ на Христина сж хубави като сънь. Той ги обича сега надъ всичко друго.

„Да кажа ли всичко на Мартиновъ? Не, не бива това. Самъ ще имъ помогна. Ще надвия слабостьта."

Оня зимникъ го вледени. Не може да дойде на себе си. Ще стана крадецъ, безчестенъ човѣкъ, но иначе всичко пропада.

— Ти страдашъ, Петьо, но куражъ. Ако си влюбенъ, ще изгоришъ въ единъ свещенъ огънь. Знаешъ ли що е любовь? Това е сила, която ще те направи безсмъртенъ.

Мартиновъ пакъ запѣ съ оня тихъ и сърдеченъ басъ. Той притвори очи, загледа се къмъ стената, кждето висѣше една картина на Флоренция и стоя дълго така, съ тая пѣсень на устнитѣ си.

На лицето му стоеше една усмивка, неподвижна и загадъчна. Тя приличаше повече на плачъ. Петъръ слушаше тая пѣсень и му направи впечатление, какъ той изговаря съ горесть напознатата дума „amore, amore", обърна глава и го погледна:

Една сълза почна да се търкаля по това свито въ болезнена гримаса лице. Най-напредъ тя се появи въ примижалитѣ му ресни, изпълни окото, изду се, лъсна на лампата и падна въ кжсата му сива брада.

VI

Две събития се случиха въ единъ день. Едното стана въ сѫщото това крайморско градче, а другото въ столицата. Презъ единъ отъ тия късни дни на есеньта, когато падатъ най-много листа по булевардитѣ, двама стражари водѣха единъ младежъ къмъ затвора. Арестуваниятъ се движеше съ наведена глава и погледа му бѣ недостѫпенъ за случайно подразненото любопитство на минувачитѣ. На дѣсния му кракъ и дѣсната ржка звънтѣше верига.

Групата идваше отъ сѫда. Единъ обикновенъ случай между многото. Осѫденъ за кражба. Младежътъ каза, че е скиталецъ отъ градъ на градъ. Нѣма професия, нѣма мѣстожителство. Дете на улицата нищо повече. И при разпита и при дѣлото младежътъ будѣше едно недоумение. Думитѣ, изразътъ, тоя далеченъ погледъ на искрящитѣ очи, бѣха чуждина професията, която самъ той си окачваше.

— Ти защо открадна паритѣ? — запита сѫдията.

Подсѫдимиятъ помълча нѣколко мѫчителни секунди и отвърна.

— Защо се краде?! Сигурно паритѣ сѫ ми трѣбвали.

— Ти нали знаеше че кражбата се преследва и наказва?

— Зная и бѣхъ наказанъ.

— Въ участъка не биятъ, — каза сѫдията.

— Азъ съмъ билъ тогава въ другъ участъкъ.

— Признавашъ ли се за виновенъ?

— Признавамъ се.

Имаше още подробности, но тѣ не занимаваха вече ума на Петъръ Планински. У него имаше само една мисъль, че не успѣ, че се развали единъ планъ, загина едно семейство и умрѣ една любовь! Колко е тежко, когато трѣбва да умре една любовь.

Димитъръ Мартиновъ ще го търси, ще се безпокои, ще посреща подигравкитѣ на ония, които всѣкога

сж го смѣтали за наивенъ и не отъ мира сего. Пръвъ черковния гъ настоятель Чимшировъ, неговиятъ най-заклетъ противникъ въ убежденията ще се изпрѣчи съ мазното си лице и ще го запита:

— Е, хвръкна ли птичката? Я си погледай чекмеджетата, бай Димитрий, да не те е задигналъ цѣлъ твоя идеалистъ. Какъ ти се струва тактиката на епископъ Мириелъ? Тия работи ставатъ само по романитѣ, драги.

Мартиновъ, разбира се, ще сумти, ще потече вадичка поть покрай ухото му, но пакъ не ще се подаде. Той знае вече тая печална и глупава история, защото получи едно дълго писмо, което бѣше едно обширно и наивно момчешко признание. Въпрѣки това, обаче, той ще страда, ще мълчи въ недоумение, и ще се разхожда въ самотната стая съ дебелитѣ си пантофи.

Върви арестантътъ по срѣдата на широката улица, а веригата дрънка, гривната убива малко глезена, но тая болка той усѣща смжтно и далечно. Друга болка го измжчва повече. Какво става тамъ?

Той дойде въ голѣмия градъ безъ да се обади никому. Поскита една седмица насамъ-нататъкъ, обиколи единъ-двама познати, предъ които измисли по една лъжа за идването си, после направи необмисления и глупавъ опитъ за кражбата.

Тъкмо въ момента, когато пипна паритѣ, една груба лапа се стовари на главата му. Зашемети се и падна на пода. Усѣщаше само, какъ го дърпатъ и го качватъ на една камионетка, Презъ нѣкакво шеметно бучене въ ушитѣ той долови псувнитѣ и ясно запомни думитѣ, че е пипнатъ най-после майсторътъ на много неразкрити кражби. Въ участъка му дойде свѣсть, особено когато по тѣлото му се изви нѣколко пжти единъ бичъ. Идваше му да се разплаче, но той помисли, че е много недостойно и смѣшно да плаче човѣкъ. когато има верига на крака си.

Улицата бѣше безкрайно дълга. Никога нѣмаше да се свърши това дрънкане на веригата по камънитѣ, тия отмѣрено следващи, неравни разкрача на дѣсняя лѣвия кракъ, стжпкитѣна стражаритѣ задъ него и студения блѣсъкъ на два натъкнати ножа.

Второто събитие стана тамъ, край морето. Въ сжщия день, когато падаха най-много листа въ горичката и подгонените птици отлитаха съ викове, едно малко погребално шествие изпращаше една бедна жена къмъ града на мъртавцитѣ. Тя не кашляше вече и очитѣ й не търсѣха нищо въ жглитѣ на студената стая. Момичето, което креташе следъ колата, се чувствуваше толкова самотно, че искаше да извика отъ страхъ. На гробищата се смрачи. Такива кжси и хладни сж тия есенни дни. Какъ бързо угасватъ тѣ, като случайно пробѣгнала усмивка. Две-три жени имаше тамъ, но когато колата нагази въ калта на гробищния пжть и тѣ изчезнаха.

Единъ попъ набързо прочете нѣщо, излѣ вино надъ умрѣлата и замлъкна. Гласътъ му бѣ глухъ и безучастенъ. Самия нему бѣ студено и неприятно и затова бързаше. Христина стоеше като окаменѣла и слушаше, че „покойнитѣ отиватъ на мѣсто свѣтло и спокойно, кждето нѣма мжки и въздишки.“ После погледна тъмната изкопана яма и изтръпна цѣлата.

Следъ това върху ковчега затропаха едритѣ буци пръсть и момичето плачеше, безпомощно и премръзнало.

— Горкото дете! — прошепна една закъснѣла жена и отмина.

Единъ отъ гробаритѣ каза, че трѣбва вече да си върви. Той бѣ премѣтналъ лопата презъ рамо и задавено кашляше.

Въ мълчаливата ограда на мъртвия градъ свѣткаха тукъ-тамъ мигащи пламъчета. Христина тръгна, едвали не замръзнала въ студения есененъ вѣтъръ.

Кжде ли отиваше?

Когато вратата на една отъ келиитѣ на затвора хлопна задъ гърба на единъ новъ арестантъ, една друга врата сѫщо проплака и затвори въ пустата, безрадостна и хладна стая едно момиче, което имаше само петнадесеть години.

VII

Има нѣща, за които трудно се разказва. Много е мѫчно да се опише това, което човѣкъ преживѣва, когато се запознае съ нѣкого втори пѫть. Това се случва често между хората, но нѣкога то е толкова необикновено, дори фатално.

Когато я видѣ на пейката и подаде ржката си, загледанъ въ нейнитѣ дълбоки зеници, Петъръ Планински почувствува нѣщо, което бѣше надъ всѣкакво очакване. Той можеше въ тоя моментъ да се наведе до колѣнетѣ на тази жена и да плаче като малко дете. Почувствува нужда да заприказва, да направи една изповѣдь предъ единъ човѣкъ, когото толкова години обожаваше, раздѣленъ отъ много разстояние и скрѣбь. Искаше да ѝ разкаже всичко, за постѫпката, за изкуплението, за неуморната работа надъ платната, за това, че той знае цѣлия ѝ животъ: заминаването ѝ, като усиновена отъ богатото семейство и за нейното пиано. Той можеше да ѝ даде веднага своя дневникъ, въ който бѣха записани всички превратности на неговата неспокойна сѫдба. Тамъ тя щѣше да прочете приказката за една вѣчна, неувѣхваща обичь, която може да се роди въ ранното юношество, подъ нѣкоя стара, схлупена лодка, когато бурята и сърдитиятъ ревъ на морето може да отдѣли две човѣшки сѫщества отъ цѣлия свѣтъ.

Но въ тоя мигъ, когато изъ гърдитѣ трѣбваше да се изтръгне като една дълбока въздишка възторгътъ за онова време, той срещна неочакваното, чудното. Не го познаха. Годинитѣ, затвора, може би възмѫжалото лице, бѣха го промѣнили. Тя се вгледа въ него,

като че далеченъ споменъ трепна и докосна като крилце на водно конче стихналата повръхность на езерото, въ което почиваха дълбоко детскитѣ ѝ дни, но това докосване и тоя гласъ сж били съвсемъ тихи и далечни и не можеха да ги пробудятъ.

Петъръ веднага схвана това. Той пожела да остане скритъ, защото задъ тая малка тайна чувствуваше, че я обича по-силно. И болка и нѣкаква опасна наслада трепкаха въ сърдцето му. Все пакъ сждбата не го забрави. Той срещна отново своята любовь и сега по-хубава, съ по-голѣма власть върху неговото сърдце, защото между тѣхъ стоеше лекото облаче не една малка тайна. Стори му се, че нѣщо по-властно отъ човѣшката воля пожела да се продължи приказката за една обичь, която е вѣчна.

И той стана новъ човѣкъ въ живота ѝ.

Най-чудното, за което той можеше цѣлъ животъ да благодари, бѣше туй, че тя го гледаше съ възпламнали очи. Около сърдцето му понѣкога се свиваше обржчъ на неуяснена скрѣбь, че тя забрави бедния младежъ, който я приюти подъ ладията, когото сега замѣня съ единъ художникъ, на когото знаеше само картинитѣ и псевдонима.

Когато говорѣха за властьта на красотата, която ще възкреси свѣта за новъ животъ, очитѣ ѝ възторжено тръпнѣха. Тя отправяше погледъ къмъ чезнещата далечина на морето. Художникътъ можеше да признае, че смисълътъ на цѣлото му сжществуване се крие въ отблѣсъцитѣ на тия влажни очи, но стоеше въздържанъ и далеченъ. И двамата бѣха съгласни върху образа на утрешния човѣкъ, освободенъ чрезъ красотата и любовьта.

Тия часове бѣха най-хубавитѣ въ живота му. Тѣ бѣха отплата заради други, когато той гледаше отъ мансардата на своето бедно жилище въ смразеното небе на нощьта.

Колко е чудно всичко въ живота! Чудно е, че Мартиновъ вече не живѣе. Той тихо почива въ гробищата, спокоенъ, може би, за онова, което загуби въ живота си, и за което никому нищо не каза. Чудно бѣше, че тѣ и двамата посещаваха гроба на една жена, кѫдето лицето му ставаше бледно, но най-чудно отъ всичко бѣше това ново познанство и нови криле на една за него отдавнашна обичь.

— Вие много се вълнувате, когато идвате на гроба на моята майка? — казва тя тихо и му стиска сърдечно рѫката.

— И азъ съмъималъ нѣкога майка. Не зная нейния гробъ, а нея самата не помня. Тука, струва ми се, сѫ погребани всички майки на свѣта.

Момичето го гледа, а въ очитѣ й трепти благодарность.

— Ние никога нѣма да говоримъ за нашето минало, — моли тя. — Азъ обичамъ само настоящето.

— Защо?

— Защото въ миналото васъ ви нѣма.

Петъръ Планински иска да каже нѣщо, да протестира, може би да се разплаче, но мълчаливо крачи между изоставени, покрити съ трева гробове.

Само веднажъ се запитаха, дали нѣкой отъ тѣхъ е бивалъ влюбенъ.

— Да, — отговаря Христина.

— Кога?

— Отдавна, бѣхъ дете.

— И азъ отдавна. Може би и азъ съмъ билъ дете.

Тя се смѣе. Решаватъ никога да не приказватъ за миналото.

Презъ тия дни той рисуваше най-хубавитѣ си платна. Мислѣше си, че има безкрайни сили и ако трѣбва той би изписалъ една цѣла катедрала съ мадони, въ очитѣ на които трепка нейния погледъ.

— И днешниятъ ли день бѣше за васъ като скѫпоценно камъче? — пита тя, когато се раздѣляха.

— Разбира се, щомъ като бѣхъ съ Васъ.

Тѣ дълго държатъ ржцетѣ си, а тя се усмихва. Петъръ мисли, че никога не е виждалъ такава побеждаваща чистота въ очитѣ на човѣкъ.

Той върви бързо, защото е щастливъ. Свири нѣкаква мелодия съ уста. Той усѣща топлината на кръвьта, въ която се кжпе сърдцето му.

Когато си лѣга, той знае, че потъва въ свѣта на чаровни съновидния. Тя ще го посети. Лицето ѝ ще бжде непремѣнно както тогава, когато я видѣ следъ дългата раздѣла. Тя му подава протегната ржка, очитѣ ѝ сж тихи като езера. Голѣмиятъ кестенъ пропуска презъ листата си едри капки свѣтлина и тѣ сж наръсили лицето ѝ. Въ огъня на тоя лѣтенъ день, повторенъ въ всички сънища, има нѣщо, което никога нѣма втори пжть да се случи.

Понѣкога тѣ се лутаха безцелно изъ крайнинитѣ, други пжть гледаха, какъ рибаритѣ изтеглятъ безкрайно дълги вжжа отъ морето.

Въ една отъ тия вечери, той влѣзе въ голѣмата вила и се запозна съ двама стари хора, които се наричаха нейни родители. Тогава той чу отъ пианото една прелюдия, която не можа да забрави. Презъ сжщата вечерь му стана ясно, че тази жена е неговата сждба.

Тѣ се разхождатъ въ най-отдалечения край на парка. Небето се синѣе надъ тѣхъ чисто и бездънно. Въ такива дни човѣкъ е по-близо до свѣта и чува ритъмътъ на неговото сърдце. Днесъ свѣтътъ е тоя чист ълазуръ и пѣсеньта отъ златнитѣ крилца на пчелитѣ.

Христина се усмихва съ притворени очи. По бѣлото ѝ лица пробѣгватъ далечни трепети на вълнения и оставятъ лека руменина. Нѣщо дълбоко лжчи нейната искряща зеница.

Обичамъ ли го? пита се тя. Не, разбира се, не! Азъ харесвамъ неговитѣ думи. Тия отривисти, живи слова, като далеченъ камбаненъ звънъ. Харесвамъ неговата мисъль и изкуство.

Да, тя харесва всичко у него, което издава необхватно сложенъ лабиринтъ. Тогава какво освенъ любовь е това сродяване съ всичко въ единъ чуждъ животъ? И Планински не мислѣше да каже думата, която изпълваше цѣлото му сѫщество.

Нѣкога, въ голѣмия градъ, следъ жестоко изживѣнитѣ несполуки, той усѣти трусове въ себе си, следъ като му се струваше, че да живѣешъ само съ любовьта по една жена, е непростенъ егоизъмъ. Изтърпѣлъ мѫката на единъ кучешки животъ, какъвто той срѣщаше на всѣка крачка, страданията за една несподѣлена любовь му се виждаха като пиянство. Да направишъ нѣкѫде едно скеле и да изсипешъ една кофа бетонъ въ кофражитѣ на ония стълбове, по които ще легне желѣзопѫтниятъ мостъ на експреса, е по-важно и по-достойно занимание, отколкото да се занимавашъ съ въздишкитѣ на нѣкой срѣдновѣковенъ любовникъ, обявилъ война на всички химери, за да завоюва една лъжа. Цѣлитѣ Вертеровски преживѣлици не даватъ на хората толкова, колкото една лопата торъ, хвърленъ въ една разорана нива.

Може да е билъ правъ тогава, въ ония студени вечери, когато си лѣгаше недоялъ, когато лѣкуваше една рана и единъ малъкъ позоръ. После, когато се реши да се завърне отново въ родния си градъ и сѫдбата го срещна пакъ съ тая жена, той промѣни нѣщо въ себе си. Дотогавашния порядъкъ рухна и той се намѣри нѣкѫде въ междупланетната пустота, а земята съ своя гъмжащъ животъ, съ актюалностьта на всичко; което се гради и твори върху нея, му се видѣ като тъмно, нищожно кълбо. Континентитѣ на тая захвърлена въ пространството топка изглеждатъ като зеленикави петна, а по тѣхъ, като влакна на паяжина, блестятъ рѣкитѣ. Мостоветѣ, язовиритѣ и бентоветѣ не се забелязватъ дори. Не се забелязва изобщо нищо отъ голѣмото, комично усилие на едно малко и упорито животинче, което наричатъ вѣнецъ на творението.

— Земята и животътъ по нея се мѣнятъ съ погледа на оня, който ги съзерцава. Нѣкога азъ слушахъ за страданията на човѣцитѣ. Това бѣше въ днитѣ, когато земята бѣше ме обгърнала съ влажния си дъхъ, или съ печалната пѣсень на своята вѣковна мѫка. Тогава велики и властни ми се струваха само ония човѣци, които се борѣха въ влажнитѣ ѝ подземия, съ рѣкитѣ ѝ, съ суровитѣ ѝ бури. Бръмченето на турбинитѣ ми се струваше като победенъ викъ, а свистението на едно маховo колело като тържество надъ инерцията. Нѣщо тежко и стихийно излѫчваше безмилостно студената снага на стоманената машина и то завладѣваше мозъка, нервитѣ, и диафрагмата натискаше върху бѣлитѣ дробове.

Христина слуша и потъва безвъзвратно въ лабиринта на душата му.

— А сега? — пита тя.

Планински мълчи. Следъ малко той тихо добавя:

— Има въ свѣта случаи, когато две очи могатъ да криятъ всичко. Лекото навеждане на една глава е по-скѫпо отъ всѣко богатство, или една усмивка, която хвърля своята безмѣрна власть върху цѣлъ единъ животъ.

Тя мълчи. По лицето ѝ проблѣсватъ свѣтлини. Щастлива е.

Планински лежи на дивана и гледа презъ прозореца. Днешниятъ день е съвсемъ другъ. По небето се тълпятъ облаци — тежки, градоносни. Нѣкѫде далече тътне и блѣскави ножове разсичатъ небето. И днесъ бѣше съ нея. Преди да се прибере въ голѣмата кѫща, тя дълго държа рѫката си въ неговитѣ рѫце.

VIII

Вървятъ мълчаливи. Петъръ мисли, че хиляди пѫти е по-добре сега отъ нѣкога. Любовьта му е свежа като пролѣтенъ цвѣтъ. Той поглежда лицето ѝ. Въ ней-

нитѣ очи се чете непрестаненъ копнежъ. Походката е спокойна. Тя има стройно тѣло. „Наистина, колко била хубава тя!“ — мисли Планински. Досега той никога не бѣ се спиралъ на тая красота, защото непрекжснато копнѣеше по нея, като по безплътенъ образъ.

Кой бѣше оня господинъ, съ когото ме запознахте у васъ? — иска да попита Планински, но не се решава. Бои се да не предизвика съмнение за ревность, а той не обича това.

— Сега какво работите? — прекжсва тя мълчанието.

— Рисувамъ една приказка.

Лицето ѝ веднага се промѣня. По него блѣсва едно чисто, детинско любопитство и очудване.

— Какъ може да се рисува приказка?

Той обяснява какъ, а тя гледа чезнещитѣ хоризонти. Планински разказва за морето, за една бѣла чайка и за слънцето. Въ тая приказка има нѣщо, което никога не свършва. Това е любовьта на чайкитѣ къмъ слънцето.

Разбира се, тая приказка той измисля на часа.

— Вие сте поетъ?

— Не, не съмъ.

Тоя следобѣдъ е изпълненъ съ чара на една малка лъжа — една приказка, каквато е самата любовь. Слънцето, червено и огромно, потъва задъ тъмнитѣ декори на далечнитѣ хълмове. Тамъ горе е пламнало едно последно кжсче отъ върха. Като начервено желѣзо, което чака да се стовари върху него огромния чукъ на нощьта.

Тѣ се раздѣлятъ, когато закъснѣлитѣ рибари започнатъ да тракатъ съ своитѣ груби обковани обувки.

Така отлитатъ днитѣ. Въ тѣхъ има нѣщо, което не бива да се докосва. Като прашеца по крилата на пеперудитѣ.

При малката пейка, закрита отъ свѣта, той милва ржката ѝ. После усѣща, какъ по лицето го докосватъ

нейнитѣ коси. Топлината на лицето ѝ го облъхва и той усѣща устнитѣ ѝ върху своитѣ устни.

Нейната ржка стои въ неговата, като малка, уловена птичка, побѣгнала тамъ отъ хладния вѣтрецъ.

— Защо не Ви срещнахъ по-рано въ живота си? — шепне момичето.

И този пжть Петъръ Планински замълча.

— „Имало нѣкжде една голѣма градина, окжпана въ слънце и безкрайна хубость. Тамъ расли голѣми дървета, а по зеленитѣ губери подавали главица хиляди цвѣтя. Най-хубавото въ тая градина било едно малко вишнево дръвче."

Христина се приближава къмъ него. На устнитѣ ѝ трепти усмивка и очитѣ ѝ гледатъ съ плахото любопитство на малко дете.

— После? — пита тя.

— „Това малко дръвче се покрило една пролѣть съ цвѣтове и отъ тогава никога не престанало да цъвти. Дошло лѣто. Дърветата натежали съ сѣнчести клони, овошкитѣ завързали плодове, а малката вишня все стояла облѣчена въ бѣлата премѣна. Ластовицитѣ се въртѣли наоколо, цвъртѣли и отивали надалеко да казватъ за чудото въ тая градина. Тѣ никога не сж виждали такова нѣщо. Когато сутринь скворчето се подавало отъ дървената кжщичка, извивало очудено главица и бързо повиквало любопитната скворчица.

Единъ день червеношийката кацнала на кестена, залюлѣла се на клончето, и като най-любопитна отъ всички, запитала:

„Докога ще цъвтишъ така, вишничке?"

Разбира се, свенливото дръвче нищо не отговорило, а въ градината почнали да си шушукатъ, че тя е влюбена въ слънцето.

„Затова на съблича тя пролѣтната си премѣна, — казалъ скворецътъ.

„А, ха — подметнала червеношийката и подскочила на друго клонче.

Дошла есень. Вѣтърътъ сърдито се втурналъ въ градината и развѣлъ дрехитѣ на всички дървета. Есеньта духнала съ сърдити уста и пожълтѣлитѣ листа почнали да капятъ. Розитѣ си взимали сбогомъ и заспивали една следъ друга. Скорцитѣ се стѣгали за пжть. Единъ день се сбогували съ малката вишничка, която все не сваляла своята премѣна".

Христина се усмихва едва. Въ нейното око се люлѣе едно пламъче отъ лжчитѣ на залѣзващето слънце. Тамъ блѣсти едно малко, кристално езерце.

— После? — пришепва тя.

— „Дошла зимата. Гарванитѣ и врабцитѣ стояли настръхнали подъ студенитѣ стрѣхи. Гарванитѣ — сърдити, черни крѣсливци, а врабцитѣ — малки, меки пухчета. Само едно отъ тѣхъ се обърнало и съ плахъ гласецъ запитало:

— Има нѣщо съ вишничката. Какво ли ще прави презъ зимата съ тая бѣла дреха?

— Тя е влюбена въ слънцето, — прегракнало и студено отговорилъ единъ гарванъ.

— Червеношийката първа разказваше това, — отвърнало друго врабче и сгуши човка въ перата си.

— Може, — крѣсналъ кжсо гарванътъ и не проговорилъ вече съ врабчетата.

Малкитѣ деца отъ съседната кжща допирали съ пръстъ студеното, замръзнало стъкло и отъ кржглото разтопено прозорче назъртали въ градината".

— А слънцето? — пита Христина.

— Слънцето никога не спира своя бѣгъ, — отговаря Петъръ.

Тѣ двамата се чудятъ на тая вишничка и на тая приказка за една любовь, която никога не свършва. Тѣ решиха, че вишничката може да умре заедно съ своята любовь.

— Дали има любовь, която никога не свършва? — пита момичето.

— Има — отговаря той.

Въ очитѣ на Христина дълго време блестятъ малкитѣ езерца, въ които се оглежда слънцето.

IX.

Имаше единъ човѣкъ, за чието сѫществуване Петъръ Планински и не подозираше. Въпрѣки това, той се яви на хоризонта като неочакванъ облакъ.

Всѣки познава една категория хора отъ обществото, които живѣятъ между другитѣ съ поржчение да огорчаватъ тѣхния животъ. Отначало Петъръ не му обръщаше внимание, но оня направи всичко да привлѣче това внимание върху себе си. Наричаха го Орловъ. Веднажъ даже, единъ отъ слугитѣ отъ голѣмата вила, който познаваше семейството на тоя Орловъ, заговори случайно съ Планински и, оплаквайки се отъ грубитѣ обноски на тоя човѣкъ, каза:

— Много добре познавамъ азъ тоя строгъ господинъ. Не се казваше Орловъ той. После се прекръсти. Семейството се наричаше Грънчарови, а той не знамъ какъ стана Орловъ. Така си е, — продължи добродушниятъ старецъ, — колкото души познавамъ да се наричатъ Орловъ, Ястребовъ, Облаковъ или каквото да е друго нѣщо, което седи нависоко, все не сѫ добри хора. Криятъ се задъ имената, срамъ ги е, че пълзятъ и избиратъ имена на високи нѣща. Имаше единъ младъ човѣкъ, който веднажъ ме опропасти. Излъга ме и му подписахъ една полица. Хлѣба ми взеха зарадъ него. После научихъ, че почналъ да пише статии по вестницитѣ и се подписвалъ Чучулигинъ.

Петъръ се усмихва и нищо не отговаря.

Тоя Орловъ съ златното пенсне на носа си, съ гъгнивия гласъ и съ винаги изрядната си външность, имаше непремѣнно нѣщо лукаво въ очитѣ си. Той сигурно е хвърлилъ око на голѣмата вила и започна да привежда въ изпълнение своя планъ. Той правѣше всичко да спечели вниманието на усиновената наследница и тъкмо смѣташе, че е направилъ една значителна стѫпка, изведнажъ се изпрѣчи единъ художникъ.

Орловъ не бѣше отъ тия, които нѣмаше да опитатъ всички срѣдства. Разговоритѣ, които повеждаше презъ устройванитѣ отъ Христина вечери, се въртѣха все около излишното сѫществувание на хората съ „празнитѣ“ занимания.

— Тия гладни мошеници, писатели и художници,— теоритизираше златното пенсне,—сѫ само бреме на това общество, което има нужда отъ активни, производителни сили, изобщо отъ „положителни хора“,—както той обичаше да се изразява.

На всѣка цена той искаше да злепостави художника, който се мѣрна на пѫтя му, но пипаше внимателно, защото се боеше отъ Христина. Когато останѣше насаме съ старитѣ, той все обръщаше разговоритѣ къмъ неизбѣжното заключение, че хората на изкуството сѫ опасни и могатъ да опропастятъ цѣло имане. Неговата цель бѣше да внуши на старитѣ, че тѣхното семейство, оставено безъ ржководство по банковитѣ работи, въ които бѣ замѣсенъ нѣкога старията, рискува да пострада. Трѣбва единъ енергиченъ човѣкъ, който да оправи всичко, защото иначе ще политнатъ въ пропастьта. За Христина имъ говорѣше, че е сантиментална, дава лице на разни пройдохи и нѣкой день дори тя ще имъ представи нѣкой отъ тѣхъ за постояненъ членъ.

Отначало старитѣ не обръщаха внимание на тия думи, но после тѣ произведоха своето въздействие. Едно съмнение бавно се вмъкваше въ душитѣ имъ.

— Какъ мина днешната разходка съ художника?

По лицето на Орловъ се разлива ехидна усмивка.

— Това не вѣрвамъ много да Ви интересува, — е отговорътъ.

— О, щомъ е Вашъ приятель, защо не!

— Азъ Ви освобождавамъ отъ грижата да се безпокоите за мене, — отговаря сдържано Христина и сѣда при пианото.

— Благодаря Ви, но ще ми позволите още малко да се погрижа за Вашитѣ родители ... по тѣхна молба,

разбира се, защото иначе, госпожице, Вашата къща ще бъде предложена за публична продажба. Вие знаете ли, що е публична продажба? Доста неприятно нѣщо. Участие взиматъ единъ представитель на банката, финансовитѣ власти, стражарь, единъ барабанъ и цѣлата ваша фамилия безъ художника.

Тия думи се забиватъ като игли въ мозъка на момичето и подъ тънкитѣ пръсти се скъсва, като отъ връхлетѣла буря, мелодията на една започната прелюдия. Тя затваря пианото и бързо тръгва къмъ вратата.

— Много сте нервна, госпожице Христина. Научете се да слушате нѣщата съ повече спокойствие.

— Нѣма какво да слушамъ, господинъ Орловъ.

— Има, има какво да чуете, госпожице. Трѣбва да се научите на изкуството да слушате, защото хората се готвятъ да Ви кажатъ много нѣща.

— Вие ли сте хората, господинъ Орловъ?

Златното пенсне седи въ кожено кресло и пуши.

— Може и азъ да съмъ, — отговаря той и се заглежда въ сивитѣ струи на цигаревия димъ.

— Ако обичате, поговорете съ Вашия приятель нѣщо за неговото минало. Все има какво да Ви каже той.

— Азъ не се интересувамъ отъ миналото на хората. Ще Ви моля да ме оставите на мира и никога да не ми говорите за него. Азъ не ви позволявамъ това.

— А, светотатство, значи, добре, — казва късо и иронично Орловъ и започва да се смѣе безгласно.

Христина тогава блъсва вратата и отива въ другата стая, раздразнена и огорчена до плачъ.

После, когато се връща въ стаята и за голѣма нейна изненада тамъ намира пакъ неприятния събеседникъ, тя чува нови думи:

— Боя се, че когато ще Ви обърнатъ внимание върху това, което сега избѣгвате, ще бъде доста късно. Довиждане, госпожице.

— Сбогомъ господине.

Вѣрно е, че въ къщи има нѣкаква загриженость.

Лицата, които я посрѣщатъ, ставатъ всѣки день постудени, отдалечени, мълчаливи. Атмосферата е изпълнена съ укоръ.

Идваха писма, телеграми, ходиха въ столицата. Върнаха се. Ставаше нѣщо. Какво можеше да направи тя, какво можеше да жертвува? Нѣмаше никакви планове за своето бѫдаще. Но тоя човѣкъ, Орловъ, който се бѣ вмъкналъ въ тѣхната кѫща, непремѣнно ще донесе беда. Тя чувствуваше това. Тя би могла да скѫса окончателно съ него, но не биваше така рѣзко, защото той бѣ успѣлъ да стане необходимъ.

Владимиръ Орловъ никога не спѣше. Той имаше планъ, а хората съ планъ успѣватъ. Особено предъ такива, които нѣматъ планъ.

— Мога ли да приказвамъ нѣщо съ Васъ, господинъ Планински, — каза той на художника и го въведе въ широката зала на казиното.

— Защо не, — отговаря той учтиво, но чувствува, какъ нѣщо неприятно пълзи по кожата му.

Минаватъ дълги минути. Отначало разположението на художника, който тая сутринь бѣ дълго гледалъ въ далечината на морето, се помрачава. Облаци изпълватъ небето. После нѣщо възстава — силно и неудържимо, като рухнали води на пороища. Въ него се надига тревога, иска да строши преградитѣ, но се връща обратно като вълна, разбита въ камънитѣ на вълнолома.

Това е невъзможно, — казва на себе си той, но въ сѫщото време единъ червей се промъква презъ мозъка му. Пожелава да не мисли за нищо, като че тоя день не е билъ въ живота му, но единъ внезапенъ гнѣвъ възстава и го разтърсва цѣлъ. Като пепелянки се надигатъ казанитѣ думи.

Какъ смѣешъ да ми говоришъ такива нѣща? — стои на устата му, но той е още сдържанъ.

Христина дала обещание, била влюбчива натура, неведнажъ се увличала съ своята лекмисленость а семейството отивало къмъ гибель.

Въ дъното на казиното, отъ гърлото на единъ високоговоритель, излиза една тжжна пѣсень. Може би нѣкакъвъ романсъ или танго, но въ всѣки случай нѣщо много тжжно. Тая пѣсень пълзи по стенитѣ и събужда въ него едно съмнение и гнѣвъ.

— Защо на мене разправяте тия нѣща? — пита Планински, а гласътъ му е неспокоенъ.

— На Васъ, разбира се, Вие знаете защо. Азъ все пакъ уважавамъ Вашитѣ чувства, но трѣбва да Ви предупредя за нѣщо. Ние се познаваме отъ нѣколко месеца, но чакъ сега се убедихъ, че сте благодушенъ и наивенъ човѣкъ. Най-важно, не познавате добре женскитѣ хитрини. Жената не разбира, що е любовь. Тя е само суетна и се гордѣе, че е могла да я спечели. Разбирате, нали? Има единъ такъвъ спортъ за женитѣ, но той не се обявява по афишитѣ като футболенъ мачъ. Тя изпитва себе си и своитѣ дяволски сили. Начинътъ, по който поетитѣ и художницитѣ изказватъ любовьта си, е една наркоза, за тѣхното щестлавие. Има, разбира се, и други мжже, съ други похвати. Отъ тѣхъ женитѣ иматъ респектъ, а другитѣ имъ декламиратъ стихотворения.

— Вие, драги, сигурно сте почнали отъ звездитѣ, после бавно сте слизали до стратосферата и едва сте дошли до снѣжнитѣ върхове на планинитѣ. Докато слѣзете долу, до истинската почва, по която се движатъ хората, женитѣ ги хваща скуката. Други пжть не почвайте отъ звездитѣ, много е дълъгъ тоя пжть дотамъ, за кждето сте се запжтили.

— Азъ Ви моля да не прекалявате съ Вашитѣ думи, — проговори Планински съ сдържанъ гнѣвъ и сухи устни.

Орловъ се поуплаши малко, но видѣ, че е много близо до цельта. Трѣбваше му единъ малъкъ скандалъ. Какво хубаво би било да стане той съ най-малко разноски. Още малко, още малко, — помисли той.

— Мога ли да помоля за едно кибритче?

Като запали цигарата, Орловъ добави:

— Все пакъ трѣбва да се уясни тая работа. Тамъ азъ имамъ известни ангажименти. После... положението въ тая кѫща е до голѣма степень въ моитѣ рѫце.

Собствено, какво ме интересува всичко това? — проблѣсна въ ума на Планински. — Нека допуснемъ, че тя е дала наистина нѣкакво обещание. Кой дяволъ знае, какво има! Да речемъ, нѣкоя полица съ близъкъ падежъ виси като сѫдба. Орловъ ще я уреди на първо време. Или пъкъ нѣщо друго, за което той не може да има сега нито хрумване.

Защо трѣбва да намѣсватъ него? Като мравкитѣ, които могатъ да сринатъ въ прахъ цѣлъ палатъ, прогризвайки го настойчиво и търпеливо, така у него пълзѣха и гризѣха съмнения.

Той се борѣше съ настѫпващия у него безпричиненъ гнѣвъ, но пакъ му се подаваше. Възбудата почна да чертае образи.

Да речемъ, въ недѣля е сватбата. Една чиста глупость, като всички глупости: нѣколко таксиметри, мѫже въ черно и жени, които щедро пилѣятъ клюки. Ето и булката съ вуала. „Поздравленията се приематъ въ черквата“ — стои написано на картонъ, съ златенъ, просташки курсивъ.

Ревность ли? — помисли Петъръ. — А, не обичамъ глупости.

Потъпкана гордость? И това не. Изобщо една дивотия, като гостба, въ която по невнимание, вмѣсто соль, сѫ сложили захарь.

Той се готвѣше да излѣзе. Времето бѣ напреднало. Въ казиното имаше доста посетители. Лампитѣ почваха да свѣтватъ, първомъ по жглитѣ, а после и въ срѣдата на широката зала.

Набързо той изпи голѣма чаша вермутъ. Следъ това, бързо, още две. Главата почна да шуми.

Защо позволи да се говори така за една чиста душа? Ами, ако е шантажъ? Защо допусна съмнение

въ душата си за една любовь, която бѣ сждба и най-голѣмата красота въ живота му. Нѣщо се сгромоляса. Започна да кжса яростно лепливата мрежа отъ съмнения, съ които го оплете тоя неприятенъ човѣкъ.

Онова тжжно и проточено танго се смѣни съ гласове, които бѣха дръзки и тревожни. Орловъ не пропусна да забележи мълниитѣ, които просвѣтваха въ очитѣ на художника.

Какво ли ще стане? — помисли той, — ако се отърва съ малко, цельта е постигната. Всичкото е да стане скандала, а после той знае. Следъ тоя моментъ той ще бжде силниятъ.

— Тебе кой ти позволи да приказвашъ така за едно момиче, което азъ обичамъ? Кой те извика да се мѣсишъ въ моя животъ? Кой си ти?

Гласътъ на Петъръ Планински бѣше препълненъ съ гнѣвъ. Хората обърнаха глави къмъ тѣхната маса и се вслушваха отначало съ любопитство, а после съ тревога.

Орловъ се опита да каже нѣщо, но въ тоя моментъ, следъ като изпи и четвъртата чаша вермутъ, Планински скочи, сграбчи една бутилка отъ масата и съ страшенъ замахъ я стовари въ лицето на Орловъ

Пенснето хвръкна, нѣщо плисна на масата, и едно кърваво, безобразно лице се залюлѣ и се струполи на пода.

Срѣдъ общия ужасъ на настръхналата публика, между виковетѣ и суетнята на дотърчалитѣ полицаи, Петъръ Планински, познатиятъ художникъ, стоеше съ разрошени коси, бледенъ и сломенъ.

X

Знаете ли, какво значи да си осжжданъ? Това е петно, което много трудно може да се измие. Може да станешъ най-почтениятъ човѣкъ въ свѣта, но на челото ти ще лежи печата на единъ своего рода „по-

зоръ.“ Въ свѣта има мошеници, които отдавна заслужаватъ най-страшната присѫда; надъ тѣхъ виснатъ грѣхове по-тежки отъ цѣла планина, но тѣ по нѣкаква необяснима причина живѣятъ огради съ почести, свободни и горди, че могатъ да кажатъ, „не съмъ осѫжданъ“. Когато ще трѣбва да се попълни нѣкакъвъ екземпляръ, съ който се искатъ сведения за личностьта, ще трѣбва да се пише ясно и недвусмислено срещу графата за осѫждане отговоръ „да“ или „не“.

Ако нѣкѫде стои „осѫжданъ“, това значи престѫпникъ.

Студенитѣ мансарди, въ които Петъръ Планински живѣ, жестокитѣ, парливи въпроси, защо не е редовенъ студентъ, а само слушатель или любитель и още много хапливи, други въпросчета и подмѣтания изглежда не бѣха достатъчни да изкупятъ една погрѣшна стѫпка въ живота му. Той трѣбваше да живѣе непрестанно въ напрежение и страхъ, че може да бѫде открита най-позорната страница въ живота му.

Мълчаливата скрѫбь, която го душеше презъ ония самотни и тежки години, когато презъ ваканциитѣ трѣбваше да работи по постройкитѣ на голѣмия градъ, а зиме да се скита до късно изъ студенитѣ булеварди и улици, за да се прибере чакъ когато усѣщаше замайване отъ умора и студъ, не бѣха достатъчно изкупление. Трѣбваше да се разчопли до край раната, да се опозори съвсемъ, за да се насити чудовищното любопитство на хората.

Веднажъ, той си спомня много добре, минаваше край една църква. Бѣха се събрали много деца. Едно цѣло училище бѣше доведено за причестение. Между децата той видѣ да се промъква единъ току що сваленъ министръ. Петъръ си спомни, какво бѣха писали за него вестницитѣ и знаеше, че му тежатъ много грѣхове. Не само това, най-лошото бѣше, че тоя човѣкъ мислѣше да излѣзе изъ църквата убеденъ, че е чистъ и непороченъ. Оня листъ отъ неговия животъ, на който

бѣха написани тия отвратителни негови деяния, щѣше да му се стори tabula rasa. Едно чудовищно нѣщо щѣше да извърши това посещение въ църква. Следъ това можеше да излѣзе навънъ и да преповтори цѣлия списъкъ отъ низости, никой нѣмаше да го запита защо.

Ако Петъръ се причести, пакъ не ще се махне позорното „осжждане“ и всѣкой ще го сочи съ ржка.

И сега онова, което очакваше, стана. На разпита, който произведе следователя, трѣбваше да се отговори на въпроса „Осжжданъ ли си?“

— Да, — отговори сухо Планински.

— За какво? — запита следователтъ.

— За кражба! — извика натъртено и победоносно Орловъ.

— Не питамъ Васъ, моля Ви се, — обърна се следователтъ къмъ Орловъ, — господинътъ отговаря сега.

— Той каза вече, — добави глухо Планински, а въ тоя моментъ земята като че леко помръдна подъ краката му и той усѣти, че потъва въ една бездна, изъ която идваше ужасяващия лъхъ на гореща лава.

— Значи Вие сте осжжданъ за кражба?

— Да.

Орловъ ликуваше. Макаръ, че доста заплати за това, той постигна най-сжществено.

Той е знаелъ всичко, — мисли Петъръ. — Научилъ е цѣлото ми минало. Знаелъ го е, и го е пазѣлъ за тоя двубой. Ето единъ рафиниранъ мошеинникъ, единъ дяволъ! — мисли трескаво разпитваниятъ и иска да скочи, да го убие съ юмруци. Не, той иска нѣщо друго. Да може това да е сънь, изобщо нищо да не е станало.

Когато си тръгна бавно и съкрушено, той дочу досадния ревъ на морето.

Нѣщо рухваше. Единъ буенъ порой слизаше надолу и помиташе всичко. Какво го чака сега? Новъ сждъ и нова присжда. Въ сжда непремѣнно ще изтъкнатъ, че той е професионаленъ крадецъ, и тоя пжть чрезъ лю-

бовь, която той поддържаше като декоръ, докато се добере до цельта.

Прибра се у дома. Легна. Усѣти умора отъ страдания и несполуки. Неудържима тревога го изпълваше. Не можеше да я понася. Разплака се.

— Вашиятъ любезенъ художникъ е билъ осѫжданъ за кражба, госпожице Христина, — казва Орловъ съ присторено очудване. — Сега пъкъ побойникъ. Прекрасна дружба, нѣма какво да се каже. Единъ великолепенъ събеседникъ за Васъ и чудесна утеха за родителитѣ Ви. Той може прекрасно да Ви избие нѣкоя вечерь като кокошки, а до тогава цѣлата покѫщнина ще бѫде пренесена въ заложния домъ. Това е все пакъ професия!

Христина лежи на единъ диванъ. Лицето ѝ е бледо като на мъртвецъ. Подъ очитѣ сѫ извити тъмни кржгове и устнитѣ ѝ потрепватъ.

„Това е невъзможно, това е невѣроятно," — шепне тя едва чуто, а въ очитѣ ѝ натискатъ сълзи, които тя се мѫчи да скрие.

— Моля Ви се, господинъ Орловъ, оставете ме на мира и насаме. Не желая да ми разказвате за Вашитѣ случки по локалитѣ.

— Азъ много съжалявамъ, госпожице, но това стана съ единъ много близъкъ Вашъ приятель.

— Не желая да ми приказвате, — викна тя и се разтрепери цѣлата.

Тогава чакъ Орловъ напустна стаята, а Христина се разрида безутешно.

Възможно ли е това? — пита се тя сама. Тя си спомня неговитѣ дълбоки приятелски очи, неговия гласъ и движения на ржката. Но тоя фактъ? Той е призналъ. Има нѣщо мрачно и непроходимо въ неговото минало. Авантюристъ? О, не, не може единъ авантюристъ да измисля такива нѣжни сказания, толкова възторжени и чисти нѣща. Какъвто и да е, той е вече невъзможенъ за тоя домъ. Никой не би искалъ да чуе за

него. Ако тя продължи приятелството си съ него, у нейнитѣ родители ще се породи мрачното съмнение, че тя е дете на улицата и че самата тя таи всичкитѣ наклонности къмъ престѫпность.

Тя му пише едно безнадеждно писмо. То цѣлото е плачъ. Тя желае да го види, но постоянно я дебнатъ. Не може да понесе раздѣлата. Сконфузено му повтаря, че не се интересува отъ миналото му. Ще помни всички хубави нѣща, а най-много приказката за вишневото дръвче. Тоя символъ за безсмъртната любовь, съ която се живѣе достойно и велико, съ която се умира лесно.

Тя е плакала надъ това писмо. По него има следи отъ капнали сълзи.

Планински чете. Лицето му никога не е било побледо отъ сега. Поглежда презъ прозореца. Природата изглежда като пѫтница, която стѣга своитѣ куфари. Лѣтото си отива и затова надъ земята лежи такава скрѣбь, каквато има въ всѣка кѫща, отъ която си отива найлюбимия и най-скѫпия човѣкъ.

Не е ли най-добре да се хвърля въ морето? — помисли той, веднага става и напуща стаята. Той е на улицата, ето тамъ едно малко дете съ синя престилчица. Детето иска да премине отъ единия тротоаръ на другия. То носи кошница съ орѣхи. Отведнажъ то се препъва, пада. Ръчичкитѣ му сѫ ожулени, а орѣхитѣ се разпилѣватъ между камънитѣ. Надава гласъ, сълзи рукватъ отъ очитѣ му. Съ тия капящи сълзи отъ очитѣ, които се стичатъ по изкривеното въ жална гримаса лице, детето започва да събира орѣхитѣ въ кошницата. Единъ по единъ. Следъ това то изтърсва престилката си и безъ да обръща внимание на полепналитѣ капчици кръвь по ръката, сѣда на единъ камъкъ. Съ виновно, загрижено лице, съ плувнали въ влага очи, то гледа нѣкѫде напредъ. Наблизо тамъ играятъ други деца. Тѣ лудуватъ, боричкатъ се. Онова се заглежда въ тѣхъ, после бавно

пропълзѣва по лицето му усмивка. Оставя кошничката на страна и заиграва.

Велико дете! Ти ми подари живота. Да бѫде благословена оная свѣтлина, която видѣхъ въ твоитѣ безкрайно чисти, разплакани очи.

Едно дете съ синя престилчица играе на пѫтя, а Петъръ Планински съ разплакана душа отъ умиление кротко гали неговитѣ руси косици и после съ бавни стѫпки се връща назадъ.

Христина Михайлова Павлова е сериозно болна. Лежи неподвижно на леглото. Въ стаята е съвършено тихо. Единъ часовникъ трака на нощната масичка.

Майката, Мария Михайлова, седи на стола до нея и опипва челото ѝ. Тѣ наскоро ще заминатъ. Само да оздравѣе момичето. Майката знае мѫката ѝ и плахо, съ меки думи, се мѫчи да я утеши. Христина я дочува презъ трескавия си сънь и после съ тревоженъ гласъ разказва кошмарнитѣ видения.

— Азъ никога не бѣхъ я сънувала, — шепнѣше тя.

Мария Михайлова присвива вежди при тоя споменъ за осиновеното момиче и пакъ гали главата ѝ.

Старата жена е уморена. Лѣга на кушетката и заспива. Христина гледа въ тавана, кѫдето спокойно лежи свѣтълъ кржгъ отъ нощната лампа.

Азъ никога не го запитахъ за неговитѣ убеждения. Може да е направилъ нѣщо за страдалцитѣ. Отъ кѫде да зная? Азъ бѣхъ егоистка. Непрестанно се опивахъ отъ буйнитѣ потоци на неговата любовь и нищо повече.

Болната бавно се надига. Ходи като сѣнка. Безъ да събуди Мария Михайлова, тя отваря нощната масичка. Отъ тамъ взима едно малко ключе. Съ него отваря шкафчето на библиотеката. Въ ржцетѣ си носи връзка писма. Разлиства ги внимателно, потъва въ тѣхъ. Иска да го види отново отразенъ тамъ, въ цѣлата му красота и цѣлия му трагизъмъ. Отваря най-дългото писмо и чете:

„... Бѣхъ почналъ да мисля, че не мога да обичамъ една жена. Мислѣхъ за досадно това. Колко е напредналъ свѣтътъ! Пространството е пълно съ електрически вълни. Тѣ бързатъ шеметно, докосватъ нѣкоя антена и отминаватъ. Никжде не спиратъ. Все едно, че нѣкой ти маха отъ експреса. Докато видишъ усмивката му, той е отлетѣлъ съ грохотъ въ жадното пространство. Свѣтътъ е гордъ. Човѣкътъ се е заелъ да овладѣе времето и пространството. Така е по-добре: едно махане отъ прозореца на експреса и релситѣ оставатъ пакъ пусти и нѣми. Въ полето край желѣзопжтната линия цвърти щурецъ. Цвърка, цвърка съ часове. Все такъвъ си е тоя щурецъ, незатрогващъ се отъ нищо. И ще напише нѣкой влюбенъ романтикъ стихотворение за залѣза на слънцето. Въ него ще спомене и за щуреца. Разбирамъ да напишешъ стихотворение за експреса, за тая омайваща, тъмна джга, която се увива надъ релситѣ, за пристжпа на локомотива, — разяренъ и властенъ, за равния и мощенъ размахъ на лостоветѣ, които едновременно въртятъ по шесть колела отъ всѣка страна. За грохота на тия дванадесеть жестоки, стоманени, победни колела.

Не искахъ да бжда влюбенъ и да страдамъ, но когато се събудѣхъ въ нощьта, притиснала въ своитѣ тъмни пригръдки малката стаичка въ мансардата, следъ нѣкой сънь, въ който бѣше ти, азъ усѣщахъ, какъ сърдцето ми те обича независимо и властно.

Ахъ, това ужасно парче мускулъ въ гърдитѣ ми! — шепнѣхъ на себе си.

Когато те видѣхъ и ти ми подаде ржцетѣ си, мислѣхъ че всичко друго, освенъ тоя блѣсъкъ на две зеници, е игра. Нищо не можеше да побеждава повече отъ това кратко сияние на две очи...“

Ржцетѣ на Христина падатъ отъ умора.

— Ще го видя още веднъжъ — шепне тя, по бледнитѣ ѝ бузи текатъ сълзи.

XI

Куфаритѣ сѫ стегнати. Семейството Михайлови ще заминава. Решението е взето и даже планътъ за избѣгване на единъ надвисналъ финансовъ крахъ е начертанъ. Тѣ иматъ отличенъ помощникъ. Нищо не е въ състояние да спре хода на събитията. Въ живота има нѣща, които могатъ да станатъ само по единъ начинъ. Трѣбваше да се направи това, което диктува здравиятъ разумъ.

— Христина, — говори единъ гласъ близо до ухото ѝ, — не е любовь това, което носи нещастие.

Христина мълчи. Гледа напредъ въ далечината, кѫдето бѣха отминали като мъртавци толкова прекрасни мигове на едно преминало лѣто.

— Орловъ ще ни спаси. Той ни спасява вече. Не упорствувай. После ще заминешъ на югъ, ще видишъ Срѣдиземното море, Гърция, и колко още нѣща.

Тя не смѣе да упорствува. Тя нѣма сили да говори въ кѫщата на своитѣ благодетели за единъ каторжникъ. Той за втори пѫть облича арестантската дреха. Тя знае, че никой не би огорчилъ последнитѣ дни на двама стари хора, които я взеха отъ улицата и я направиха свое дете.

Въ кѫщи се бърза. Събрани сѫ и последнитѣ дреболии. Орловъ се суети, мѫчи се да заговори съ Христина, но никога не попада на удобна тема. Тя мълчи сухо и безучастно. Даже враждебното чувство спрямо него е изчезнало. Тя се движи като бездушна сѣнка. Отъ нея нѣщо е отлетѣло безвъзвратно.

Въ затвора пущатъ следъ пладне, въ три часа.

Тя чака въ една неприветлива чакалня и цѣлата тръпне отъ вълнение. Съ една отвратителна миризма е изпълненъ въздухътъ на тая стая. Цѣлиятъ затворъ мирише така. Това е миризмата на страданието. Нѣщо тежко и глухо тътне и дрънка въ дълбочината на коридоритѣ. Презъ прозореца на чакалнята се вижда двора, кѫдето

се разхождатъ затворницитѣ съ своитѣ кафяви куртки. По лицата имъ надъ всичко лежи една тжпа и примирена безнадеждность.

Чува името си. Излиза. Една малка стая е раздѣлена съ преграда на две. Надъ преградата, която е стена, има решетки до тавана. Тя е едра, може да се подаде ржка.

Една врата въ лѣво се отваря бавно. Сърдцето бие до пръсване. Тя усѣща, че устнитѣ ѝ ставатъ безкръвни.

Задъ решетката спира той въ сжщо такава кафява куртка съ тъмни ивици. Лицето е повѣхнало, но очитѣ блестятъ. Той бавно се хваща за желѣзата и съ горесть произнася името ѝ.

Тя гледа въ неговитѣ грѣещи очи — мълчалива, прикована, изнанадана. Сълзитѣ ѝ почватъ да прѣчатъ да го вижда. Тя ги изтрива леко съ малката си кърпичка.

— Ти страдашъ, Христина.

Гласътъ му е тихъ и пъленъ съ горчива увѣреность за неизбѣжното.

Тя гледа нѣма и неподвижна. Лицето му е обрасло, сиво, но онова, което бѣще необятно въ неговия погледъ, пакъ стои тамъ.

— Защо дойде? — пита той съ сжщия гласъ.

— Да се простя съ тебе.

— Заминавате, нали?

— Да.

— Азъ зная, какво най-много ти тежи, — мълвятъ устата му.

— Какво?

— Това, че азъ съмъ тукъ.

Въ тия нѣколко думи шумѣше глухо, сподавено ридание.

— Не.

— Зная, че не тъкмо това, а другото...

Тя чака съ разплакани очи.

— Това, че не ти казахъ нищо отъ моето минало. Сгрѣшихъ. Азъ и сега нѣмаше да ти го казвамъ, но ние вече нѣма да се видимъ. Все пакъ, добре е да ти спомня нѣщо, което ти забрави.

— Какво искашъ да ми кажешъ?

— Нѣмаше да бѫде тъй, ако ти би имала по-добра паметь и ако страданията не промѣняха лицата.

— Азъ всичко помня, милий!

— Едно само си забравила.

Тѣ се гледатъ съ задъхани гърди. Навънъ се чуватъ стѫпкитѣ на стражаря. Времето отминава. Тѣхният разговоръ трѣбва да свърши вече. Арестантътъ допира чело до студенитѣ желѣза на решетката.

— Кое? — се изтръгва отъ бледнитѣ й, тръпнещи устни.

— Единъ день, когато надъ морето се развихри буря и азъ те скрихъ подъ счупената ладия. Ти бѣше малка, но азъ те обичахъ вече.

Тя се олюлѣва. Рѫцетѣ й ставатъ бледи, като восъчни. Тѣ търсятъ опора и хващатъ решетката тамъ, кѫдето сѫ неговитѣ рѫце.

— Азъ бѣхъ много младъ, много неопитенъ, и защото не знаехъ какъ да ви помогна, откраднахъ безъ да съмъ крадецъ. Защото много те обичахъ, Христина, затова не можехъ да мисля.

Една жена стои като сразена до решетката. По лицето й играе гримаса на безмѣрна мѫка, а следъ мигъ — на прииждащъ ужасъ. Рѫцетѣ не могатъ да стискатъ вече желѣзата. Две сълзи бавно изпълваха очитѣ на арестанта въ мига, когато тя извика „Мили мой!“ и падна на пода.

— Помогнете й! — извика той. Вратата се отвори бързо и стражарьтъ изнесе момичето, което бѣ въ безсъзнание.

Презъ другата врата изтласкаха и него. Напразно той се дърпаше да я види още веднажъ. Вратата затво-

риха съ шумъ задъ гърба му. Чу само неясенъ гласъ и далеченъ кънтежъ на стѫпки по дългия коридоръ.

XII

Когато следъ една година Петъръ Планински се завърна и отново обходи тоя брѣгъ, когато усѣти на лицето си югоизточния вѣтъръ, очитѣ му се просълзиха.

Една линия на хоризонта, единъ шепотъ на стария брѣстъ въ градината, и една самотна, изоставена пейка накараха да трепне отново сърдцето му. Самъ се зачуди, колко свежа бѣше неговата любовь. Тука никой не го познава. И хората се мѣнѣха. И колко нови бѣха дошли да лѣтуватъ.

Голѣмата вила бѣ затворена. Бръшлянигѣ, увити около желѣзата, и видътъ на градината показваха, че тукъ живѣятъ съвсемъ други хора.

Една вечерь луната се показа надъ морето пълна, замайваща, като магиченъ дискъ. Петъръ вървѣше самотенъ по пѫтя. Излѣзе извънъ града, обходи хълмоветѣ и после, когато цѣлиятъ градъ заспа, мина съ бавни крачки и развълнувани гърди край голѣмата кѫща. Искаше да узнае една тайна. Никога не мислѣше, че една кѫща, една заглъхнала градина могатъ да криятъ толкова тѫга.

Спрѣ. Мислено отвори врата. Влѣзе въ двора, изкачи дванадесеть стѫпала и похлопа на една стъклена врата. Отвориха му. Предъ него стоятъ две любящи очи съ детска чистота. Две рѫце му се подаватъ, а по тѣхъ звънтятъ тънички гривни. Той държи съ благоговение тия две рѫце. Гледатъ се. Въ очитѣ ѝ пакъ се залюлѣватъ сълзи, а въ тѣхъ блести синьо пламъче, сякашъ небето се усмихва. Навежда глава и нѣкой тихо милва коситѣ му.

Петъръ Планински стои неподвиженъ. На очитѣ му наистина има влага. Простната на пѫтя, предъ него лежи печална пакъ неговата сѣнка. Да, той я познава — вѣчната му спѫтница. Тя крадливо се промъкваше нѣкога край него и знаеше всичкитѣ му тайни.

Тръгва. И сѣнката тръгва предъ него. Спомня си една пѣсень отъ Шубертъ:

„Тиха е нощьта, мълчатъ пѫтищата.
Въ тази кѫща живѣеше моята любовь."

Единъ отъ болничнитѣ служители му разказа всичко: Отвели я въ болницата. Нѣкакво разстройство.

— Лежа три седмици и оздравѣ. Отначало бѣше много бледна, безъ сили. Правиха ѝ инжекции. После се съвзе и напусна болницата. Знаете, господине, любовна история, казватъ. Ваша милость, какъвъ сте ѝ? — добавя усмихнато добродушниятъ старецъ.

— Роднина.

— Така, така, — мляска старикътъ и се тътри съ ситни крачки. — Дочухъ, че се изселили. Заминали въ друга държава.

— Сбогомъ, дѣдо, благодаря ти.

— Сбогомъ, господине, на добъръ часъ!

Планински тръгна. Кѫде? Самъ не знаеше. Дали не загуби всичко въ живота си, като загуби тая любовь?

Не, никой не знае, кога се ражда и кога умира любовьта. Може би, сега е по-добре. Може би ние убиваме любовьта, когато сме близо до нея. Какво може да иска човѣкъ отъ тоя, когото обича? Не стигатъ ли минутитѣ, които тѣ ни подаряватъ?

Петъръ Планински разбра, че днесъ той обича безответно и по-силно. Тая любовь се разлѣ като безпредѣлно море. Въ душата му прииждатъ вълнитѣ на едно велико освобождение. Той е щастливъ, че я срещна нѣкога.

— Вие тука ли живѣете?—питатъ нѣкога рѣдки посетители или туристи на хълма, кѫдето е неговата колиба.

— Да, тука живѣя.

— Колко е хубаво да живѣе човѣкъ тукъ и да си рисува! — казва му младо, русо момиче, а косата му играе на вѣтъра като пламъкъ.

— Ти бѣгашъ отъ живота, — говорѣше му единъ

младежъ, а тъмниятъ кичуръ на челото хвърляше сѣнка върху искрящитѣ, неспокойни очи. Той имаше туристическа риза и здрави ржце.

Когато си легна, дълго мисли върху думитѣ на тоя туристъ.

Една нощь на неговата колиба се похлопа. Събуди се. Облѣче дебела дреха и отвори вратата. Никой нѣма навънъ. Нощьта го посрѣща съ свежа милувка. Коситѣ му трепкатъ отъ прохладния вѣтъръ.

Какво става въ тая нощь? Нѣщо велико, което нѣма име.

Морето бѣ затихнало и високо нѣкжде трептѣха съзвездията. Една блажена тръпка премина по тѣлото му. Разбра, защо се похлопа на вратата на колибата.

Скита се самъ по хълмоветѣ, и рисува морето. Има дни, когато забравя себе си. Други пжть лѣга съ гърди на земята, и тая земя чува туптението на сърдцето му.

Дали не тжгува земята, че когато прибере въ пазвитѣ си това сърдце, туптежътъ му ще разнася въ огнения прахъ на звезднитѣ рѣки?

Има дни, презъ които той непрестанно мисли за нея. Като днешния день. Морето е синьо-зелено и духа юго-източниятъ вѣтъръ.

Понѣкога я сънува. Тя идва съ тихи стжпки, навежда се и влиза въ колибата. Той поема дветѣ ѝ ржце, гледа свѣтлината въ очитѣ ѝ. Събужда се. Изтрива сълзитѣ и излиза навънъ.

Недѣлнитѣ дни познава по сутринниятъ звънъ на малката камбана. Колко е трогателно да чуешъ, какъ надъ пуститѣ, мълчаливи ридове плахо и умолително политватъ меднитѣ ѝ гласове.

Тогава той сѣда предъ колибата и чака слънцето.

Надъ морето се разлива златна кръвь.

Той се моли.

Моли се, никой да не отнеме отъ сърдцето му дароветѣ на това тихо страдание и тая безсмъртна любовь.

1935 година

Абонирайте се ЗА НАЙ-ГОЛЪМОТО И НАЙ-МОДЕРНОТО СЕМЕЙНО-ДОМАКИНСКО СПИСАНИЕ

Домакиня и майка

Одобрено и препоръчано отъ М-ството на народ. просвѣщение съ окржжно № 34994 19. X. 1933 год., отъ М-ството на търговията, промишлеността и труда съ окржжно № 5683/26. IX. 1933 г., отъ М-ството на земедѣлието и държавнитѣ имоти (за девическитѣ земедѣлско-домакински училища) съ окржжно №15274 отъ 18. X. 933 г.

Редакторъ — стопанинъ:

Г-жа ЛИЛИ МАСОПУСТЪ — инж. ЯНАКИЕВА

Презъ четвъртата годишнина нашитѣ абонатки получаватъ

10 ГОЛѢМИ ХУДОЖЕСТВЕНИ СПИСАНИЯ
10 РОМАНИ ОТЪ БИБЛ. „СЪВРЕМЕННИ РОМАНИ"
10 ВЕСТНИКА „СЕМЕЙНА БЕСЕДА"
10 КНИЖКИ ОТЪ ИЛЮСТР. ДЕТСКО СП. „ГРАДИНКА"
10 ПРИЛОЖЕНИЯ СЪ КРОЙКИ (120 — 150 КРОЙКИ)
10 ПРИЛОЖЕНИЯ СЪ УВЕЛ. МОДЕЛИ (160 — 180 МОД.)
10 РѢЗАНИ КРОЙКИ
18 ЦВѢТНИ БЪЛГАРСКИ ШЕВИЦИ

Подаръци:

1. *ЕДНА ГАРНИТУРА ЗА МОДЕРНО СЕРВИРАНЕ, състояща се отъ едно мильо 30 х 45 см. и шесть подложки 15 х 20 см., всички напечатани върху цвѣтна ленена материя, заедно съ необходимитѣ за избродирането имъ цвѣтни мулинета.*
2. *ЕДИНЪ АЛБУМЪ ЗА РЖКОДѢЛИЯ ВЪ БЪЛГАРСКИ СТИЛЪ.*
3. *ЕДНА ЦВѢТНА БРОШУРА ЗА МОДЕРНИ РЖКОДѢЛИЯ.*
4. *МОДЕЛИ ЗА БРОЕНЕ ОТЪ БЪЛГАРСКИ МОТИВИ И ШЕВИЦИ*

Годишниятъ абонаментъ заедно съ всички приложения и подаръци е САМО **160** ЛЕВА. *За странство—240 лв. За Добруджа 300 лей.* Суми се изпращатъ по пощ. чек. смѣтка № 975. Редакция и администр.: ул. Алабинска 50. София — Телефонъ 2-71-25.

ЦЕНА 20 ЛЕВА

Сканирано за:

www.strumski.com

Библиотека „Струмски”
е създадена в памет на
загиналите за Родината.

Voivode Dimiter Madjarov before the remains of two comrades in arms killed in the battle of Ferres